

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในเรื่องรูปแบบและวิธีการซื้อเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในเขตเทศบาลตำบลพบพระ จังหวัดตาก ในครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกรณีการซื้อเสียงเลือกตั้งในเขตเทศบาลตำบลพบพระ จังหวัดตาก ว่ารูปแบบและวิธีการซื้อเสียงต่างๆ อย่างเป็นบ้าง ผลของการซื้อเสียงเลือกตั้งก่อให้เกิดผลกระทบทางการเมืองในเขตเทศบาลตำบลพบพระ อย่างไร และข้อเสนอแนะที่ได้รับมีแนวทางแก้ไขอย่างไรบ้าง เพื่อนำข้อมูลที่ค้นพบในงานวิจัยไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการซื้อเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งในอนาคต รวมทั้งเป็นแนวทางในการแก้ไขข้อกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ทันสมัยยิ่งขึ้น

สำหรับแนวคิดและทฤษฎีรวมทั้งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎี และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง มาใช้เป็นข้อมูลอธิบาย ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎี ประกอบด้วย
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของเงินกับการเลือกตั้ง
 - 1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการซื้อเสียงเลือกตั้ง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา

พ.ศ. 2550

- 1.4 แนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์
- 1.5 งานวิชาการเรื่องกลไกการเลือกตั้ง
- 1.6 งานวิชาการในเรื่องระบบทุจริตเลือกตั้ง
2. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอพบพระ จังหวัดตาก
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย
 - 3.1 งานวิจัยเรื่องกระบวนการเลือกตั้งและปัจจัยในการตัดสินใจเลือกตั้ง
 - 3.2 งานวิจัยเรื่องรูปแบบและวิธีการซื้อเสียง
 - 3.3 งานวิจัยเรื่องการใช้เงินในการเลือกตั้ง
 - 3.4 งานวิจัยเรื่องผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียง

1. แนวคิดและทฤษฎี

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย (Democracy Theory)

ประชาธิปไตย เป็นรูปแบบการปกครองที่ถือว่าประชาชนมีอำนาจสูงสุด การเลือกตั้งก็เป็นรูปแบบหนึ่งของการได้มาซึ่งระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตยจะต้องเป็นการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมปราศจากการซื้อเสียง การศึกษาเรื่องรูปแบบและวิธีการซื้อเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องเรียนรู้ถึงแนวคิดเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่าการปกครองระบอบนี้ คือการปกครองที่ชอบธรรม และ “ต้องกระตุ้นเร่งเร้าให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองตลอดจนการใช้วิถีประชาธิปไตยในชีวิตประจำวัน ทั้งในสถานศึกษา สถานที่ทำงาน ครอบครัวและชุมชน โดยกระทำอย่างต่อเนื่อง” (ปริญญา นาคฉัตรีย์ 2547:95)

นักทฤษฎีหลายท่านได้เน้นถึงการยอมรับสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค และการมีความรับผิดชอบในการบริหารประเทศชาติ โดยถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองมาจากประชาชน โดยประชาชนจะเลือกผู้แทนเข้าไปดำเนินการบริหารบ้านเมืองแทนตน ซึ่งตามความคิดของนักทฤษฎีประชาธิปไตย เช่น จอห์น ล็อก และ โทมัส เจฟเฟอร์สัน (John Locks and Thomas Jefferson) มีแนวคิดว่า ประชาชนมีความเสมอภาคกันและมีความสามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารงานปกครองประเทศชาติ แต่เมื่อประชาชนมีมากขึ้น จึงต้องมีการเลือกผู้แทนเป็นตัวแทนของประชาชนไปเป็นปากเสียงแทนประชาชน อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย บางรูปแบบยังไม่มีหรือมีน้อยมากในสังคมประชาธิปไตย ขึ้นอยู่กับขนบธรรมเนียมและประเพณีของแต่ละประเทศ นักวิชาการหลายท่านได้สร้างตัวชี้วัดการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนพื้นฐานข้างต้น เช่น การศึกษาของ เมธิ ครองแก้ว (Krongkaew 1977) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งในบริบทสากลเพื่อ ประยุกต์เข้ากับสังคมไทย โดยมีแนวคิดว่ามีสิทธิเลือกตั้งหรือผู้สมัคร ต้องใช้สิทธิอย่างอิสระปราศจากการใช้อิทธิพลหรืออามิสสินจ้างใดๆหรือมีการซื้อสิทธิขายเสียง เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมอย่างแท้จริง

เดวิด เฮลด์ (David Held 1987) ได้รวมแนวคิดเห็น ไลเบอรอล (Liberal) และ มาร์กซิส (Marxist) เข้าด้วยกัน และให้ความหมายว่า แต่ละบุคคลควรมีเสรีภาพ และความเท่าเทียมกันในการกำหนดแนวทางของชีวิตของตนเอง นั่นคือพวกเขาควรจะมี ความพอใจกับสิทธิที่เท่าเทียมกัน ในกรอบและ โอกาสที่ให้แก่พวกเขา トラบใดที่ไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น (สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า พ.ศ.2543 หน้า 11)

โรเบิร์ต เอ ดาล (Robert A.Dahl 1971:3) ได้ให้คำจำกัดความว่า ประชาธิปไตย เป็นระบอบการเมืองระบอบหนึ่ง ที่ทางรัฐบาลต้องตอบสนองความชอบของประชาชน ที่ถือว่าเป็นความเท่าเทียมของการเมือง ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของประชาธิปไตย ผู้อื่น (สำนักวิจัยและพัฒนาสถาบันพระปกเกล้า 2543:12)

ในระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิดของผู้วิจัยเห็นว่า การเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ จะต้องปราศจากการซื้อเสียง เพราะผู้สมัครที่ซื้อเสียงหรือมีการทุจริต เข้ามาสู่ตำแหน่งทางการเมือง ด้วยรูปแบบและวิธีการอื่น เป็นการทำลายระบอบประชาธิปไตย อย่างหาที่ติไม่ได้ (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน 2546:312)

1.1.1 ความหมายของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตย (Democracy) อาจแยกได้เป็น 2 คำ คือ “ประชา” (Demos) หมายถึงประชาชน กับ “อธิปไตย” หมายถึง อำนาจอสูงสุด ประชาธิปไตยจึงหมายถึง ระบอบการปกครองที่อำนาจอสูงสุดเป็นของประชาชน

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2545:46) ได้สรุปหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ ดังนี้

1) การปกครองแบบประชาธิปไตย ถือหลักว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยหรืออำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศ โดยประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจในการออกกฎหมายโดยผ่านสภานิติบัญญัติ ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจโดยผ่านทางฝ่ายบริหาร และประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการผ่านศาล การใช้อำนาจเหล่านี้ได้มาจากความยินยอมของประชาชน ฉะนั้นเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องรับผิดชอบต่อประชาชนผู้บริหาร ทั้งนี้เพราะการปกครองระบอบประชาธิปไตยต้องยึดมั่นในความสำคัญของบุคคล ในความเสมอภาคและเสรีภาพของมนุษย์

2) การปกครองระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีวิธีการ คือ มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการเลือกผู้นำฝ่ายต่างๆรวมทั้งมีวิธีการควบคุมการใช้อำนาจของผู้นำเหล่านั้น ประชาชนมีบทบาทในการปกครองคือการเลือกตั้งรัฐบาล จึงเป็นหน่วยการปกครองที่กำหนดระเบียบปฏิบัติต่างๆเกี่ยวกับการได้มาซึ่งอำนาจการตัดสินใจตามแบบประชาธิปไตย

3) ประชาธิปไตย มีความมุ่งหมายเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม เพราะหลักการของประชาธิปไตยต้องคำนึงถึงประชาชน ไม่ใช่เพื่อผู้มีอำนาจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะ “และรัฐบาลที่ดีจะต้องยึดหลักการปกครอง โดยคำนึงถึงความสุขของประชาชนเป็นสำคัญ” (ฐปนรรต พรหมอินทร์ 2549:111)

1.1.2 ประเภทของประชาธิปไตย อาจจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) *ประชาธิปไตยทางตรง* ประชาธิปไตยแบบนี้ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมและมีบทบาทในการปกครองตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจปัญหาของประเทศ

2) *ประชาธิปไตยทางอ้อม* (ประชาธิปไตยโดยตัวแทน) ประชาชนทำหน้าที่เลือกผู้แทนไปทำหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนถือว่าการปกครองโดยประชาชน โดยยึดหลักเจตนารมณ์ของฝ่ายเสียงข้างมากอันเป็นผลมาจากการเลือกตั้งนั่นเอง ประชาธิปไตยแบบนี้นิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย

อับราฮัม ลินคอล์น (Abraham Lincoln) ได้นิยามความหมายของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไว้ว่า “เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน”

ดังนั้น โดยหลักของการปกครองระบอบประชาธิปไตยนี้ยึดถือการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน สำหรับประชาชนจะไปมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างไรบ้างนั้นขึ้นอยู่กับประเภทของประชาธิปไตยที่ประเทศนั้นๆนำมาใช้ ประเทศต่างๆทั่วโลกนำเอาการปกครองระบอบประชาธิปไตยมาใช้เป็นหลักในการปกครองประเทศ ส่วนใหญ่ใช้ประชาธิปไตยทางอ้อม ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอันเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องมาจากความยินยอมและได้รับฉันทานุมัติจากประชาชนส่วนใหญ่โดยผ่านกระบวนการของการเลือกตั้ง การเลือกตั้งจึงเปรียบเสมือนหัวใจของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ให้พลังในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยมีบทบาททางการเมืองโดยตรง การเลือกตั้งจึงเป็นกลไกและกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญยิ่งของการดำรงไว้ซึ่งเจตนารมณ์ของประชาชน และ “จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปลูกฝังวิถีชีวิตและวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตยให้กับประชาชนทุกคน นับแต่วัยเด็กและทุกวัยต้องเริ่มจากสถาบันครอบครัว และร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและทุกองค์กรในสังคม การปลูกฝังในเรื่องดังกล่าวมิใช่เฉพาะเรื่องของการเมืองเท่านั้น แต่ต้องมีความเกี่ยวข้องกับทุกเรื่อง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมด้วย” (ฐปนรรต พรหมอินทร์ 2549:119)

1.1.3 *การเลือกตั้งกับระบอบประชาธิปไตย* การเลือกตั้งเลือกผู้แทนราษฎรมีผลสำคัญทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยหลายประการ คือ

1) เป็นการกำหนดผู้ที่สมควรจะดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง ได้แก่ ผู้สมัครรับเลือกตั้งในระดับต่างๆ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และนักการเมืองผู้ทำหน้าที่

บริหารระดับท้องถิ่น เพราะบุคลากรทางการเมืองที่ประชาชนเลือกตั้งเข้ามาจะมีคุณภาพดีหรือเลว ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้เลือกตั้ง เป็นสำคัญ

2) เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบอบการเมืองการปกครอง

เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนาารมณ์ของประชาชนในรูปแบบของการจัดตั้งและเปลี่ยนแปลงรัฐบาล การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือผู้ปกครองจึงเป็นการกระทำโดยสันติ ทำให้รัฐบาลนั้นเป็นรัฐบาลในนามของประชาชน ทำให้ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเกิดความผูกพันอยู่กับนโยบายต่างๆของรัฐบาลที่ตนเลือกขึ้นไป เป็นกลไกเชื่อมโยง สะท้อนทัศนคติของประชาชนต่อนโยบายของรัฐบาล ในกรณีของ “ระบบการเมืองไทย เป็นเรื่องของ การต่อสู้แข่งขัน เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจการเมือง และชนชั้นนำที่เข้าสู่เวทีอำนาจมักเป็นบุคคลที่มีความได้เปรียบในการเข้าสู่อำนาจ ในการเลือกตั้งทางใดทางหนึ่งหรือหลายทาง” (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน 2546:306)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ที่ผู้วิจัยได้นำมากล่าวข้างต้น เป็นการศึกษาดัง ความหมาย ที่มา และประเภทของประชาธิปไตย เพื่อต้องการให้ทราบว่า ประชาชนมีความรู้ในเรื่องการเมืองการปกครองของไทยในระบอบประชาธิปไตยมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะแนวคิดของประชาธิปไตยในเรื่องการเลือกตั้งว่าการเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย จะต้องเป็นการเลือกตั้งบริสุทธิ์ยุติธรรมปราศจากการซื้อเสียง

ในเรื่องการซื้อเสียงก็เช่นกัน ประชาชนต้องตระหนักว่า ผลเสียของการซื้อเสียงเป็นตัวถ่วงความเจริญต่อพัฒนาการในระบอบประชาธิปไตย ประชาชนต้องไม่สนับสนุน ผู้สมัครที่ซื้อเสียงด้วยไม่ว่าจะด้วยรูปแบบหรือวิธีการใดๆก็ตาม ในทางกลับกันผู้สมัครรับเลือกตั้ง ก็จะต้องตระหนักถึงผลเสียของการซื้อเสียงเช่นกัน คุณธรรมและจริยธรรมจะต้องมีอยู่ในจิตสำนึก ของนักการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพราะหัวใจของประชาธิปไตยและอำนาจที่แท้จริง อยู่ที่ ประชาชนทั้งสิ้น ประชาชนต้องมีอิสระทางความคิด ผู้สมัครหรือนักการเมืองจะมาน้ำมันน้ำหรือ ชักจูงไม่ได้ การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจะต้องกระทำโดยลับและมีความชอบธรรม อำนาจหรือ อิทธิพลใดๆจะมาเปลี่ยนแปลงให้การเมืองไทยเบี่ยงเบนไปจากระบอบประชาธิปไตยไม่ได้

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของเงินกับการเลือกตั้ง

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของเงินกับการเลือกตั้ง ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าเอกสารและ งานวิจัยของนักวิชาการหลายท่านมาเรียบเรียงเพื่อให้เกิดความเข้าใจใน 3 ประเด็น ดังนี้

1.2.1 บทบาทของเงินกับค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง การใช้จ่ายเงินในการหาเสียงเลือกตั้ง เริ่มตั้งแต่ ค่าสมัคร ค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียง ซึ่งผู้ที่ได้เปรียบมักเป็นผู้ที่มีทรัพยากรทางการเมือง โดยเฉพาะ “เงิน” ในฐานะทุนที่สูงกว่า เพราะในการเลือกตั้งนั้นเราปฏิเสธไม่ได้ว่าเงิน มีบทบาททั้งโดยตรงและทางอ้อม บทบาทที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ได้แก่ การใช้จ่ายเงินในการรณรงค์

หาเสียงเลือกตั้ง ซึ่งในแต่ละครั้งนั้นผู้สมัครแต่ละคนจะต้องใช้เงินในการดำเนินกิจกรรมการหาเสียงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นค่าพิมพ์ป้ายโฆษณา แผ่นปลิว ค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปหาเสียงตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงประชาชนผู้มีสิทธิ์เลือกตั้ง ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดู หรือ ค่าจ้างห้วคະແນน ตลอดจนการซื้อที่โฆษณาในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือซื้อเวลาโฆษณาในวิทยุ และโทรทัศน์ ก็จำเป็นที่จะต้องใช้เงิน ผู้สมัครบางคนยอมเสียเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นในเขตเลือกตั้งของตนเอง เช่น สร้างหรือซ่อมวัด โรงเรียน สะพาน และเส้นทางคมนาคมต่าง ๆ รวมทั้งค่าใช้จ่ายในงานสังคมเพื่อเสริมสร้างบารมีของตน เช่น งานมงคลสมรส งานบวช งานทอดผ้าป่า งานเลี้ยงวันเกิด เป็นต้น นอกจากนั้นผู้สมัครอาจต้องเสียค่าใช้จ่ายในรายการอื่นๆอีก ในระยะเวลา ก่อนวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทั้งนี้เนื่องจากผู้สมัครมีแนวโน้มต้องหาทางประชาสัมพันธ์ หรือ โฆษณาตัวเองด้วยเทคนิคใหม่ๆ หรือวิธีการหาเสียงแบบ “ไฮเทค” เพื่อไม่ให้ซ้ำกับคู่แข่งและเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าจะได้คะแนนเสียงมากขึ้น

เงินกับกระบวนการหาเสียงข้างต้นนี้ เรารู้จักในนามของ “ค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง” ซึ่งได้มีการยอมรับอย่างเป็นทางการกล่าว คือ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 49 บัญญัติว่า “การใช้จ่ายในการเลือกตั้งและวิธีการหาเสียงเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตเลือกตั้งใด ให้เป็นไปตามบทบัญญัติในส่วนนี้...เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การกำหนดจำนวนเงินค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด โดยหารือกับหัวหน้าพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง และตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด”

1.2.2 การเลือกตั้งเป็นเรื่องของผู้มีฐานะ ในกรณีของประเทศกำลังพัฒนามีคำกล่าวไว้ว่า “ประชาธิปไตยเป็นการเมืองของคนรวยเพราะต้องใช้เงินทุนสูง” คนจนไม่มีสิทธิในทางการเมือง ตามปกติในนาประเทศที่เป็นประชาธิปไตยก็ได้ออกกฎหมายจำกัดจำนวนเงินค่าใช้จ่ายของผู้สมัครของผู้สมัครรับเลือกตั้งไว้เช่นกัน การยอมรับบทบาทของเงินดังกล่าวแทบจะไม่มีปัญหาแต่อย่างใดถ้าเงินนั้นถูกนำไปใช้ในทางที่ควรจะเป็น แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่ใช้เงินเพื่อวัตถุประสงค์ที่เกินกว่าที่กฎหมายอนุญาตและเป็นการขัดต่อกฎหมายอีกด้วย

พงศธร จันทรแก้ว (2535:36) ได้ศึกษางานเขียนของ เจอร์ลด์ แอล เคอติส (Gerald L. Curtis) ในการเลือกตั้งของญี่ปุ่นใน ค.ศ. 1967 ที่ เจอร์ลด์ แอล เคอติส ได้ทำการศึกษาพบว่า พรรคเสรีประชาธิปไตยได้ให้ความช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคการเมืองของตนถึงคนละ 3,000,000 เยน ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่มากกว่ากฎหมายกำหนด นอกจากนี้

ผู้สมัครรับเลือกตั้งยังได้รับเงินสนับสนุนจากกลุ่ม (faction) ภายในพรรค ซึ่งเป็นแหล่งที่มาของเงินทุนที่ใหญ่ที่สุดอีกประมาณคนละ 5,000,000 เยน โดยเฉลี่ยการบริจาคเงินจากผู้นำกลุ่มต่าง ๆ

เจอร์ลด์ แอล เคอดิส (อ้างใน พงศธร จันทรแก้ว 2535:38) ยังศึกษาว่าในสหรัฐอเมริกาไม่มีกฎหมายกำหนดจำนวนเงินค่าใช้จ่ายในการหาเสียงเลือกตั้งไว้เหมือนกัน กล่าวคือผู้สมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดี จะใช้จ่ายเงินในการหาเสียงเลือกตั้งเกินกว่า 20,000,000 เหรียญไม่ได้ ส่วนสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเกินกว่า 700,000 เหรียญไม่ได้เช่นกัน แต่ในทางปฏิบัตินั้นย่อมมีการใช้จ่ายเงินเกินกว่าความเป็นจริงมาก และ พงศธร จันทรแก้ว ได้ศึกษางานเขียนของ เฮอร์เบิร์ต อี.อเล็กซานเดอร์ (Hervert E. Alexander) ซึ่งได้ศึกษาพบว่า ในการเลือกตั้งชิงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. 1976 ระหว่าง นายจิมมี่ คาร์เตอร์ (Jimmy Carter) ผู้สมัครในนามของพรรคเดโมแครท และนายเจอร์ลด์ ฟอร์ด (Gerald Ford) ผู้สมัครในนามพรรคริพับลิกัน ปรากฏว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งสองคนต่างก็ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาลกลางสหรัฐเป็นเงินคนละ 20,000,000 เหรียญ ซึ่งหมายความว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งสองคนจะขอรับเงินสนับสนุนจากแหล่งอื่นไม่ได้ อีก แต่ปรากฏว่าตามข้อเท็จจริงแล้ว พรรคการเมืองต้นสังกัดทั้งสองนั้นยังสามารถขอรับความช่วยเหลือด้านการเงินจากแหล่งสนับสนุนต่างๆ ได้อีกถึง 3,000,000 เหรียญ

นอกจากนี้ พงศธร จันทรแก้ว (2535:42) ยังได้ศึกษางานเขียนของ เฮอร์เบิร์ต อี. อเล็กซานเดอร์ (Hervert E. Alexander) ที่ได้ศึกษาการใช้จ่ายเงินในการหาเสียง โดยพบว่าในการเลือกตั้งใน ค.ศ. 1965 ผู้สมัครรับเลือกตั้งในตำแหน่งทางการเมืองทุกตำแหน่งใช้เงินหาเสียงเลือกตั้งเป็นจำนวนมากถึง 165,000,000 เหรียญ เงินจำนวนมหาศาลทั้งหมดไปในการหาเสียงนั้น มีคำถามที่น่าสนใจยิ่ง คือ เมื่อแจกแจงค่าใช้จ่ายแล้ว เงินส่วนใหญ่ถูกใช้ไปในทางใดบ้าง เช่น การซื้อเสียงโดยผ่านหัวคะแนนและค่าใช้จ่ายในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง เป็นต้น

1.2.3 วิธีการใช้เงินในการเลือกตั้ง ในกรณีการเลือกตั้งของไทยมีพัฒนาการของการใช้เงินทุนมาตั้งแต่สมัยคณะราษฎรเรื่องอำนาจ เช่น กรณีโรคร้อยเอ็ด จากผลการศึกษาวิจัยของ สุจิต บุญบงการ พบว่า เงินที่ใช้จ่ายในการหาเสียงส่วนใหญ่จะใช้จ่ายเกินวงเงินที่กฎหมายกำหนด ซึ่งนอกจากจะเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดตั้งองค์กรในการหาเสียงเลือกตั้งและวิธีการหาเสียงที่มีประสิทธิภาพแล้ว การใช้เงินซื้อเสียงยังเป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายซึ่งการทุ่มเงินซื้อเสียงในเขตที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีคะแนนนิยมน้อย มีเวลาหาเสียงจำกัด และมุ่งไปซื้อเสียงสู่กลุ่มเป้าหมายที่ชอบนอนหลับทับสิทธิ์ และมีการศึกษาน้อย ฉะนั้นประเด็นในเรื่องการซื้อเสียงจึงเป็นประเด็นสำคัญ แม้จะมีการกล่าวอ้างว่า “ฉันทมาจากการเลือกตั้ง” จึงกลายเป็นเรื่องที่ขาดน้ำหนักไม่น่าเชื่อถือ

(ลิขิต ชีรเวทิน 2546:79) และทำให้ประชาชนเบื่อหน่ายการเมืองหรือเกิด “ความแข็งทางการเมือง” (เศรษฐพร กุศรีพิทักษ์ 2531:3)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของเงินกับการเลือกตั้ง มีอยู่ 3 ประเด็นหลัก คือ ค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งตามที่กฎหมายบัญญัติ ความเชื่อของบุคคลในเรื่องการเมืองว่า การเมืองเป็นเรื่องของผู้มีฐานะ และกรณีการเงินในการซื้อเสียงของไทยตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง เพราะบทบาทของเงินมีความสำคัญต่อการเลือกตั้ง ทำให้การหาเสียงเลือกตั้งดังกล่าว ต้องใช้จ่ายเงิน ทุกครั้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงได้ยาก เหมือนกับคำกล่าวไว้ว่า “การเมืองเป็นกีฬาของคนที่มีเงิน” หากเปรียบเทียบในกรณีของคนไทย ความรู้สึกเช่นนี้ไม่แตกต่างกันมากนัก จากการศึกษาเรื่องนี้ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่นอนว่า ผู้ที่มีเงินเท่านั้นที่จะชนะการเลือกตั้ง แต่เราอาจกล่าวได้ว่า เงินทำให้เกิดการได้เปรียบเสียเปรียบในหมู่ผู้สมัครรับเลือกตั้งมากขึ้นทุกที ไม่ว่าเขตเลือกตั้งจะใหญ่หรือเล็กก็ตาม แม้ในปัจจุบันจะมี พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 ได้กำหนดบทลงโทษแก่ผู้สมัครที่กระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งสูงขึ้น แต่ผู้สมัครเหล่านั้นก็ได้เกรงกลัวกฎหมายแต่อย่างใด กลับหาวิธีหลบเลี่ยงการใช้จ่ายเงินดังกล่าว เพื่อชัยชนะในการเลือกตั้งของตนอยู่ตลอด อันเป็นปัญหาสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกันแก้ไขต่อไป

1.3 แนวคิดเกี่ยวกับการซื้อเสียงเลือกตั้ง

แนวคิดเกี่ยวกับการซื้อเสียงเลือกตั้ง เป็นการนำเสนอให้เห็นถึงรูปแบบและวิธีการซื้อเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้งและหัวหน้าคณะในลักษณะต่างๆ โดยได้นำบทลงโทษเรื่องการเลือกตั้งตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาอธิบายเพิ่มเติมด้วย จะเห็นได้ว่าในการเลือกตั้งทุกครั้งเมื่อ “เงินตรา” กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการได้มาซึ่งชัยชนะ การซื้อเสียงเลือกตั้งจึงกลายเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองไทยอย่างสม่ำเสมอ และเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนสำหรับการเลือกตั้งในทุกระดับ เพราะ “ปัญหาการซื้อเสียงเลือกตั้งมิได้เกิดจากตัวผู้สมัครฝ่ายเดียวแต่เกิดจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งด้วยว่ามีจิตสำนึกในความเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด และประชาชนควรเห็นว่าการเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคน มิใช่หน้าที่ของ กกต.” (ปริญา นาคฉัตรีย์ 2547:83) ซึ่งสามารถอธิบายได้หลายประเด็น ดังนี้

1.3.1 ความหมายของการซื้อเสียงเลือกตั้ง กระทรวงมหาดไทย ได้ให้คำจำกัดความความหมายของการซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง ไว้ว่า “การซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นเรื่องของการที่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือตัวแทนของผู้สมัครรับเลือกตั้ง จ่ายเงินให้แก่ผู้เลือกตั้ง เพื่อให้ลงคะแนนเสียงให้แก่ตนหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นการตอบแทน และรวมถึงการให้ค้ำประกันสัญญา

ตลอดจนอามิสสินจ้างหรือผลประโยชน์ต่างๆ เพื่อให้ตนหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับเลือกตั้ง” พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 53 “ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่ตนเอง หรือผู้สมัครอื่น หรือพรรคการเมืองใด หรือให้งดเว้นการลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใด...” ซึ่งความผิดดังกล่าวถือว่าเป็นความผิดมูลฐานตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน และให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจสั่งเรื่องให้สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ได้

จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การซื้อเสียงมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกันอยู่ 4 ประการ คือ ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ตัวแทนผู้สมัครหรืออีกนัยหนึ่งคือ หัวคะแนน ผู้ลงคะแนนเสียง และประการสุดท้ายคือ เงินหรือผลประโยชน์ต่างๆ องค์ประกอบดังกล่าวมีความสำคัญเท่าๆ กันจะขาดความต่อเนื่องอย่างหนึ่งอย่างใดมิได้ เพราะจะทำให้กระบวนการซื้อเสียงได้ผลน้อย

1.3.2 รูปแบบการซื้อเสียงเลือกตั้ง การซื้อเสียงเลือกตั้งที่เกิดขึ้น มีการดำเนินการในหลายรูปแบบด้วยกัน ทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งสามารถประมวลออกมาได้ดังนี้

1) **รูปแบบการซื้อเสียงทางตรง** ตามความหมายของกระทรวงมหาดไทย กำหนดว่า การซื้อเสียงโดยตรง คือการจ่ายเงินไปให้แก่ผู้เลือกตั้ง เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เลือกตั้งออกเสียงให้แก่ตนหรือผู้อื่นในรูปของตัวเงิน การจ่ายเงิน โดยทั่วไปมักผ่านคนกลางมากกว่าที่จะให้โดยตรง แม้จะมีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 53 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้สมัครหรือผู้ใดกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อจูงใจให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้แก่ตนเอง หรือผู้สมัครอื่น หรือพรรคการเมืองใด หรือให้งดเว้นการลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใด...” หรือกรณี มาตรา 55 “ห้ามมิให้ผู้ใดจักขานพาหนะ นำผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปยังที่เลือกตั้งเพื่อการเลือกตั้ง หรือนำกลับ ไปจากที่เลือกตั้ง โดยไม่ต้องเสียค่าโดยสารยานพาหนะหรือค่าจ้างซึ่งต้องเสียตามปกติ หรือจัดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปยังที่เลือกตั้ง หรือกลับจากที่เลือกตั้งเพื่อจูงใจหรือควบคุมให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใด...” แต่ในความเป็นจริง ผู้สมัครรับเลือกตั้งก็ยังมีวิธีการฝ่าฝืนข้อห้ามดังกล่าวอยู่เสมอ รูปแบบและวิธีการหลีกเลี่ยงกฎหมายมีหลากหลายวิธี เช่น

(1) การซื้อคะแนนเสียงผ่าน กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐในส่วนของกรมการปกครองท้องที่ วิธีการคือ ผู้สมัครและคณะหาเสียงของผู้สมัครแต่ละคนจะไปพบกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่บ้าน ซึ่งในเขตเลือกตั้งที่มีอดีต ส.ส. เป็นเจ้าบุญทุ่มอยู่ในพื้นที่เขตการปกครองของกำนันและผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมักทำตนเป็นหัวคะแนนในฐานะคนกลาง เพื่อซื้อขายคะแนนเสียงให้แก่อดีต ส.ส. หรือผู้สมัครที่เป็นเจ้าบุญทุ่มเหล่านี้เพราะในชุมชนขนาดเล็ก เช่น ตำบล หรือ หมู่บ้าน มักจะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมเป็นการส่วนตัวระหว่างหัวหน้าปกครองตำบล หมู่บ้าน กับประชาชนในตำบล หมู่บ้าน เป็นพื้นฐาน ดังนั้นผู้สมัครรับเลือกตั้งจึงอาศัยช่องทางนี้ให้กำนันและผู้ใหญ่บ้าน ช่วยกันระดมคะแนนเสียงและชักชวนให้ชาวบ้านลงคะแนนเสียงให้แก่ตนหรือพรรคพวกของตน เช่นการย้ายบุคคลอื่นเข้ามาในทะเบียนบ้านของลูกบ้านของตน เพื่อช่วยลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัคร ทั้งนี้ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 138 จะกำหนดลักษณะของการกระทำผิดว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดดำเนินการหรือยินยอมให้มีการย้ายบุคคลใดเข้ามาในทะเบียนบ้านของตนเพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้งโดยมิชอบ..” ยังมีการกระทำผิดในลักษณะดังกล่าวอยู่ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง

ขั้นตอนในการดำเนินการอาจจะเริ่มตั้งแต่เมื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เลขประจำตัวแล้วจะให้เงินแก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน โดยทั่วถึงกันทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ทุกอำเภอในเขตเลือกตั้ง หรืออาจเรียกกำนัน ผู้ใหญ่บ้านมาประชุมเลี้ยงสุรา อาหาร และรับเงินไปเพื่อซื้อเสียงหรือแจกจ่ายแก่ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งอยู่แล้ว ทั้งนี้จะจ่ายค่าซื้อเสียงในอัตราคนละ 20 บาทบ้าง 50 บาทบ้าง ซึ่ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 155 ได้กำหนดลักษณะของการกระทำผิดไว้ว่า “ผู้ใดขาย จำหน่าย แจกจ่าย หรือจัดเลี้ยงสุราทุกชนิด ในเขตเลือกตั้งในระหว่าง 18.00 น. ของวันเลือกตั้ง...”

(2) การซื้อเสียงโดยผ่านหัวคะแนน การซื้อเสียงลักษณะนี้นอกจากจะกระทำโดยผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้านดังกล่าวแล้ว ยังมีการซื้อเสียงโดยผ่านหัวคะแนนอีก เพราะหัวคะแนนจะเป็นตัวเชื่อมประสานระหว่างผู้สมัคร กับประชาชนผู้สิทธิลงคะแนน โดยการใช้เงินความสัมพันธ์ส่วนบุคคลมาเป็นปัจจัยในการซื้อเสียง

(3) การซื้อคะแนนเสียงโดยอามิสสินจ้างและคำมั่นสัญญาต่างๆ การซื้อคะแนนเสียงโดยอามิสสินจ้างอาจทำในรูปแบบการเลี้ยงสุรา อาหาร การจัดมหรสพ เช่น คอนเสิร์ต ภาพยนตร์ หมอลำ โนราห์ หนังตะลุง ลิเก ในนามของผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง การทำสัญญากู้เงินไว้ล่วงหน้า หรือการจ่ายเช็ค เป็นเงินจำนวนหนึ่งให้ไว้แก่หัวคะแนน หรือชาวบ้าน

เพื่อให้นำไปปรับเงิน เมื่อได้รับเลือกตั้งแล้ว รวมทั้งการให้คำมั่นสัญญาแก่ผู้เลือกตั้งต่างๆที่ทำอย่าง เป็นกิจลักษณะ อาจเนื่องมาจากการซื้อวิธีแรกไม่ได้ผล เพราะกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไม่ให้ความร่วมมือ จึงเป็นเรื่องที่ผู้สมัครจะติดต่อกับประชาชนเอง ซึ่งเป็นไปตามความสมัครใจของแต่ละคน แต่ โดยทั่วไป นอกจากกรณีที่กำลังกล่าวมาแล้ว ผู้สมัครส่วนใหญ่จะซื้อคะแนนเสียงโดยผ่านหัวหน้าคะแนน ระดับอำเภอซึ่งจะเป็นผู้มีชื่อเสียง และมีประสบการณ์ผ่านการเลือกตั้งมาก่อนแล้ว เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาจังหวัด หรือหัวหน้าคะแนนอาชีพ หัวหน้าคะแนนเหล่านี้จะมีบัญชีรายชื่อ หน่วย เลือกตั้งแต่ละหน่วย และรายชื่อจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ว่าหน่วยใดมีจำนวนเท่าใด ซึ่งรวบรวมมา จากหัวหน้าคะแนนระดับตำบลและหัวหน้าคะแนนระดับหมู่บ้าน

(4) การซื้อบัตรประจำตัวประชาชน การซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง บางครั้งจะเกี่ยวข้องกับบัตรประชาชนของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เพราะผู้สมัครบางรายที่ต้องการ หลักประกันว่า ผู้เลือกตั้งจะลงคะแนนเลือกตั้งให้แก่ตน ไม่ลงให้คู่แข่ง ก็จะมีการซื้อบัตร ประชาชนของผู้เลือกตั้ง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร พ.ศ.2550 มีข้อห้ามเรื่องการซื้อบัตร โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 70 แบ่งเป็น 2 กรณี คือ

ก. กรณีแรก ซื้อบัตรประชาชนเพื่อเก็บไว้ไม่ให้ไปลงคะแนน เสียงโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้วิธีนี้ จะดูว่าพื้นที่ใดในเขตเลือกตั้งที่ลงสมัครนั้น เป็นพื้นที่ที่คู่แข่ง มีคะแนนเสียงหนาแน่นกว่าตน และคิดว่าประชาชนจะไม่ไปลงคะแนนเสียงให้แก่ตนเองอย่าง แน่นอนจึงทำการกว้านซื้อบัตรประชาชนในพื้นที่นั้น เพื่อไม่ให้คนไปลงคะแนนเสียงได้ และจะทำ ให้คู่แข่งไม่ได้รับคะแนนเสียงในพื้นที่นั้นด้วย ผู้สมัครที่ใช้วิธีนี้หวังว่าในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีคะแนน เสียงสนับสนุนตน ประชาชนจะไปลงคะแนนเสียงให้ตน แต่ในพื้นที่ที่คะแนนเสียงเป็นของคู่แข่ง ก็จะใช้วิธีซื้อบัตรประชาชนเก็บไว้เพื่อตัดคะแนนเสียงคู่แข่ง แล้วในที่สุดตนก็จะมีคะแนนเสียง ชนะคู่แข่งในเขตเลือกตั้งนั้น ๆ

ข. กรณีที่สอง ซื้อบัตรประชาชนเพื่อให้บุคคลอื่น ซึ่งมีใช้ เจ้าของบัตรประชาชนไปลงคะแนนเสียงแทนผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ใช้วิธีการนี้จะทุ่มเงินมหาศาล กว้านซื้อบัตรประชาชนจากบุคคลที่คิดว่าจะไม่ไปลงคะแนนเสียง หรือจะไปลงคะแนนเสียงให้คู่แข่งเมื่อได้บัตรประชาชนมาแล้ว ก็จะทำให้พรรคพวกของตนนำบัตรของผู้อื่นที่ซื้อมาไปลงคะแนน เสียงวันเลือกตั้งด้วย ซึ่งวิธีการนี้จะสำเร็จด้วยดีต้องอาศัยความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ประจำหน่วย เลือกตั้งด้วย วิธีการนี้ถ้าสำเร็จผู้สมัครได้รับคะแนนเสียงที่สร้างขึ้นมากด้วยการทุจริตมากพอ ก็จะ ทำให้ผู้สมัครได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เช่นกัน เช่น มาตรา 70 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดซึ่งรู้อยู่ แล้วว่าตนเป็นผู้ไม่มีสิทธิเลือกตั้งหรือไม่มีสิทธิลงคะแนนเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งนั้น พยายาม

ลงคะแนนเลือกตั้ง หรือลงคะแนนเลือกตั้ง โดยแสดงบัตรประจำตัวประชาชนหรือหลักฐานอื่นที่มีไว้สำหรับตนหรือที่ปลอมแปลงขึ้นต่อกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้งเพื่อลงคะแนนเลือกตั้ง”

2) **รูปแบบการซื้อเสียงทางอ้อม** อาจกล่าวได้ว่า การซื้อเสียงทางอ้อมเป็นวิธีการที่ซับซ้อน และแตกต่างจากรูปแบบการซื้อเสียงทางตรง บางที่เราไม่สามารถกำหนดได้ชัดเป็นรูปธรรม อาจนิยามความหมายของการซื้อเสียงโดยทางอ้อมว่าเป็น การชักนำหรือจูงใจให้ผู้เลือกตั้งไปออกเสียงให้แก่ตนหรือผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่ใช่ในรูปของตัวเงินอาจเป็นการจัดอำนวยความสะดวกในการไปใช้สิทธิของผู้เลือกตั้ง โดยมีขอบด้วยกฎหมาย หรือเป็นการแจกสิ่งของ และการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ รวมทั้งการบริจาคเงินผ่านองค์กรหรือบุคคล กรณีการซื้อเสียงโดยอ้อม มีวิธีการหลากหลาย ดังนี้

(1) **การจัดหาหรือนำพาคนไปลงคะแนนเสียงในวันเลือกตั้ง** วิธีนี้มีไว้ลักษณะของการซื้อคะแนนเสียงในรูปของตัวเงินโดยตรง แต่เกี่ยวเนื่องกับการใช้จ่ายเงินในทางอ้อมซึ่งเป็นหลักประกันแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งในอันที่จะให้ได้คะแนนเสียงเสียก่อน เรื่องอื่น ๆ เอาไว้คิดทีหลัง ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่หวังจะสร้างคะแนนเสียงด้วยวิธีนี้ มักจะใช้บรรดาหัวคะแนนของคนนัดหมายกับคนในเขตเลือกตั้งของตนโดยจัดหาพาหนะให้เพื่อใช้รับส่งคนไปยังคูหาเลือกตั้ง แล้วบรรดาหัวคะแนนก็จะบอกให้คนช่วยลงคะแนนเสียงเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งผู้นั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ มาตรา 55 ได้บัญญัติข้อห้ามดังกล่าวไว้ว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดจัดยานพาหนะ นำผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไปยังที่เลือกตั้งเพื่อการเลือกตั้ง หรือนำกลับไปจากที่เลือกตั้งโดยไม่ต้องเสียค่าโดยสารยานพาหนะหรือค่าจ้างซึ่งต้องเสียตามปกติ หรือจัดให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปยังที่เลือกตั้ง หรือกลับจากที่เลือกตั้งเพื่อจูงใจหรือควบคุมให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไปลงคะแนนให้แก่ผู้สมัครหรือพรรคการเมืองใด”

(2) **การแจกสิ่งของและการสร้างสาธารณประโยชน์** วิธีนี้ยังแยกได้อีก 2 รูปแบบ โดย พรศกคิ ผ่องแผ้ว (2527:186) ได้อธิบายวิธีการไว้ ดังนี้

ก. **การแจกสิ่งของ** วิธีการนี้ผู้สมัครรับเลือกตั้งมักกระทำกันเพื่อหลีกเลี่ยงการแจกเงินโดยแจกเป็นสิ่งของแทน แต่หวังว่าจะได้คะแนนเสียงจากประชาชนเหมือนกันในการเลือกตั้ง เช่น จังหวัดยโสธร และจังหวัดสุรินทร์ มีผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคนนำน้ำปลา ข้าวสาร มาแจกให้กับประชาชน โดยบอกให้คนไปเลือกตนเป็นข้อแลกเปลี่ยน เช่น มีการแจกเสื้อผ้าเพื่อแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงจากการศึกษาพบว่า ในการเลือกตั้งที่จังหวัดหนึ่งของชายแดนภาคใต้ได้ชี้ให้เห็นถึงการแจกเงินหรือสิ่งของโดยทั่วไปนั้น ไม่เกิดขึ้นเฉพาะจากการเสนอของผู้สมัครรับเลือกตั้งเท่านั้น แต่ปรากฏว่ามีบางท้องที่ประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้เรียกร้องจากผู้สมัครเสียเอง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงสนับสนุน อนึ่ง และการเรียกร้อยเงิน

สิ่งของในปัจจุบันก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะส่วนรวมเข้าหมู่บ้าน โรงเรียน และสถานที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาเท่านั้นเพราะประชาชนเริ่มที่จะเรียกร้องขอเงิน เป็นค่าตอบแทนแลกเปลี่ยนกับการไปลงคะแนนเสียงมากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งนี้เขตที่มีการแจกเงินและสิ่งของที่เป็นรายบุคคลเพื่อแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียงสนับสนุนส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตท้องที่ที่ยากจน

ข. การสร้างสาธารณประโยชน์เพื่อแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียง ผู้สมัครรับเลือกตั้งบางคน ได้สร้างสาธารณประโยชน์ให้กับท้องถิ่นในเขตเลือกตั้งของตน เพื่อให้ประชาชนเห็นว่าตนได้ทำประโยชน์ให้แก่สังคม โดยหวังคะแนนเสียงจากประชาชน การนำเสนอนโยบายต่างๆของรัฐบาลหรือพรรคการเมืองในแนวทางประชานิยมรูปแบบต่างๆ หากใครครวญให้คืออาจพบว่านโยบายเหล่านั้น เป็นการซื้อเสียงโดยการลงทุนไปก่อนเพื่อหวังผลปั่นปลาย เป็นความพยายามทุกวิถีทางในการถนอมทุนคืนภายหลังการซื้อเสียง การแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบเพื่อเป็นการถนอมทุนในการเลือกตั้งครั้งต่อไปหรือการตอบแทนนายทุนที่ให้การสนับสนุน

(3) การบริจาคเงินผ่านองค์กรหรือบุคคล วิธีการบริจาคเงินในลักษณะนี้ยังแยกได้สองกรณี ดังนี้

ก. การบริจาคเงินให้องค์กรชุมชน ผู้สมัครรับเลือกตั้งประเภทเจ้าบุญทุ่ม มักสร้างคะแนนนิยมจากชาวบ้านโดยการบริจาคเงินให้แก่องค์กรของประชาชน เช่น สภาตำบล เพื่อให้จัดซื้ออุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้ใช้ในตำบล หมู่บ้าน โดยตรึตราว่าผู้สมัครชื่อนั้นๆ เป็นผู้บริจาคให้ ซึ่งวิธีการนี้ทำให้ชื่อของผู้สมัครติดปากของชาวบ้าน ได้มาก พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 มาตรา 53 (2) กำหนดลักษณะของการกระทำผิดว่า “ให้เสนอให้ สัญญาว่าจะให้เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม แก่ชุมชน สมาคม มูลนิธิ วัด สถาบันการศึกษา สถานสงเคราะห์ หรือสถาบันอื่นใด”

ข. การใช้ผู้นำชุมชนเป็นเครื่องมือ วิธีการนี้ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะเลือกผู้นำชุมชนเป็นเครื่องมือ ซึ่งโดยทั่วไปมักจะได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จะโดยรู้ตัวไม่รู้ตัวก็ตาม ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาจใช้ให้เป็นหัวคะแนนให้หรือไม่ก็เป็นผู้รับมอบสิ่งของบริจาคให้แก่ชุมชน หรือหมู่บ้านของตน โดยผู้นำชุมชนเหล่านี้ส่วนใหญ่ต้องการผลตอบแทนมากกว่า “ซึ่งบุคคลเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเข้าไปช่วยเหลือผู้สมัครรับเลือกตั้งอยู่แล้ว อาจเป็นเพราะความชอบส่วนตัว เช่น การช่วยแจกสิ่งของ ช่วยหาคะแนนเสียง เพื่อหวังสิ่งตอบแทนจากผู้สมัคร จึงเป็นโอกาสให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งอาศัยบุคคลเหล่านี้เป็นเครื่องมือได้” (ณรงค์ สินสวัสดิ์ 2539:117)

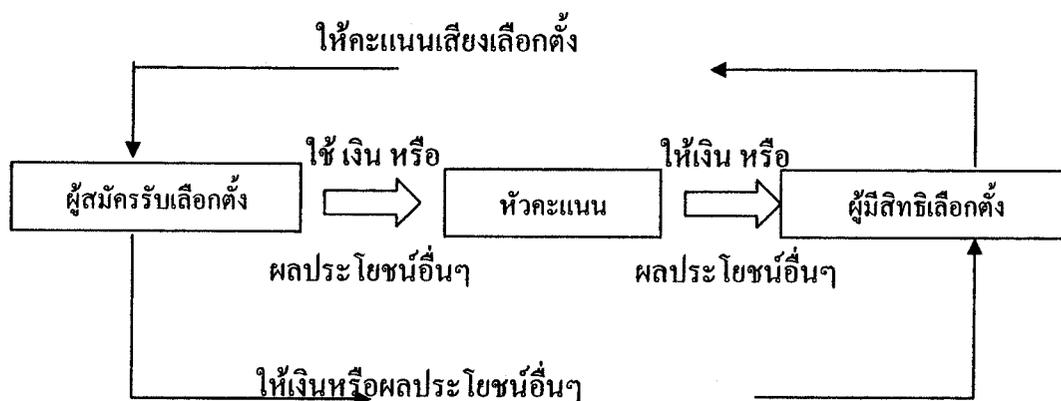
1.3.3 วิธีการซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง วิธีการซื้อคะแนนเสียง “มีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ ประการแรกการซื้อคะแนนเสียงเป็นปัญหาที่เกิดจากตัวผู้สมัครรับเลือกตั้ง คือมีการแข่งขันกันอย่างรุนแรง ผู้สมัครบางคนอาศัยช่องว่างทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งก่อให้เกิดการซื้อเสียง ประการที่สองเป็นปัญหาการซื้อคะแนนเสียงที่เกิดจากประชาชน คือประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจกฎหมายเลือกตั้ง และยังสนับสนุนการซื้อเสียงของผู้สมัครซึ่งบางคนเห็นว่าการซื้อสิทธิขายเสียงเป็นเรื่องปกติ” (ปริญญา นาคฉัตรีย์ 2547:94) ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ปัญหาการซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้งนั้นเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร มีพัฒนาการอย่างไร ในการเลือกตั้งทั่วไปไม่ว่าจะเกิดขึ้นในประเทศที่พัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนามักมีปัญหาการซื้อขายเสียงเสมอ แต่การซื้อขายเสียงมักทำในประเทศด้อยพัฒนามากกว่าประเทศที่พัฒนาแล้ว ทั้งนี้ เพราะประเทศด้อยพัฒนาจะมีสภาพการณ์และปัจจัยที่เอื้อต่อการซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้ง อันได้แก่ โครงสร้างทางสังคมที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์แบบส่วนตัว และระบบอุปถัมภ์ ความเชื่อทางศาสนา ตลอดจนความเชื่อบางประการ เช่น ความเกรงใจ ความเคารพต่อผู้มีอาวุโส การยกย่องผู้มีอำนาจ ความกตัญญู ความสำนึกในบุญคุณ ตลอดจนการขาดความสำนึกถึงสิทธิและหน้าที่ ไม่เห็นความสำคัญของการเลือกตั้งของประชาชน เป็นต้น

การศึกษาเรื่องเงินกับการเลือกตั้งที่สัมพันธ์ต่อการซื้อเสียง ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า การซื้อเสียงเลือกตั้งมักเกิดขึ้นพร้อมกับปรากฏการณ์ต่อไปนี้ (พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว 2534:77)

1. มีผู้สมัครจากนอกเขตเลือกตั้งไปลงรับสมัครเลือกตั้ง
2. ผู้สมัครรับเลือกตั้งสังฆมวารมีไว้น้อยในเขตเลือกตั้ง หรือไม่มีบารมี
3. พรรคหรือหัวหน้าพรรคไม่เป็นที่รู้จักของประชาชนในเขตเลือกตั้ง
4. มีนักธุรกิจผู้มั่งคั่งลงสมัคร
5. ผู้สมัครรับเลือกตั้งคาดการณ์ว่าจะได้รับตำแหน่งสำคัญภายหลังการเลือกตั้ง
6. มีระบบโควตาในการแต่งตั้งรัฐมนตรี
7. มีการใช้เงิน “งบประมาณ ส.ส.”
8. มีการแข่งขันกันสูงในเขตเลือกตั้ง
9. มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองไปสู่ความเจริญทาง

วัตถุยิ่งกว่าจิตใจ

เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะนำกระบวนการซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีองค์ประกอบหลักอยู่ 4 ประการด้วยกัน คือผู้สมัครรับเลือกตั้ง หัวคะแนน และผู้ลงคะแนนเสียง โดยมีเงินหรือผลประโยชน์อื่น ๆ เป็นตัวใช้ในการแลกเปลี่ยนกับคะแนนเสียง ซึ่งสามารถเขียนเป็นภาพได้ ดังนี้

ภาพ 2.1 กระบวนการซื้อเสียงเลือกตั้ง

จากแผนภาพอธิบายได้ว่าในกระบวนการซื้อเสียงเลือกตั้ง อันประกอบไปด้วย ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หัวคะแนน และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จะเห็นได้ว่าการซื้อเสียงอาจกระทำได้สองวิธี กล่าวคือ **วิธีแรก** ผู้สมัครรับเลือกตั้งจะจ่ายเงินให้กับหัวคะแนน และหัวคะแนนก็จะนำเงินหรือสิ่งของไปจ่ายให้กับผู้มีสิทธิลงคะแนนอีกต่อหนึ่ง **วิธีที่สอง** กับการที่ผู้สมัครจ่ายเงินหรือสิ่งของให้กับผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยตรง ทั้งนี้ความเข้มข้นของการซื้อเสียงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการซื้อเสียงว่ามีอิทธิพลในการกำหนดทัศนคติและพฤติกรรมในการซื้อเสียงเลือกตั้ง

กล่าวโดยสรุป การซื้อคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้ในการระดมเสียงมาสนับสนุน เพื่อให้ตนได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง จุดประสงค์หลักของการซื้อเสียง คือการใช้จ่ายเงินรูปแบบต่างๆ ผ่านระบบหัวคะแนนเพื่อให้ได้มาซึ่งคะแนนเสียง การซื้อคะแนนเสียงมักเกิดขึ้นในพื้นที่ที่โครงสร้างทางสังคมเป็นระบบความสัมพันธ์ส่วนตัวและหรือความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์อีกทั้งประชาชนประชาชนยึดมั่นในค่านิยมที่เอื้อต่อการซื้อเสียง อาทิเช่น ความเกรงใจ ความเคารพในผู้มีอาวุโสและผู้มีอำนาจ ยึดถือวัตถุมากกว่าจิตใจ เป็นต้น ถึงแม้ในปัจจุบันพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 จะกำหนดบทลงโทษผู้กระทำความผิดไว้ในหลายมาตรา แต่ผู้สมัครหรือหัวคะแนนก็ยังคงมีความพยายามที่จะกระทำความผิดอย่างไม่เกรงกลัวกฎหมาย

1.4 แนวคิดระบบอุปถัมภ์ (Patron Client System)

การจะเป็นผู้อุปถัมภ์ในทางการเมืองได้นั้น ผู้อุปถัมภ์จำเป็นต้องมีอำนาจทั้งอำนาจในองค์กร อำนาจในสังคม และอำนาจทางเศรษฐกิจ ก็จะสามารถทำให้มีโอกาสประสบผลสำเร็จทางการเมืองสูง เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องจะต้องรู้ถึงแนวคิดเกี่ยวกับระบบอุปถัมภ์ว่ามีแนวคิดและความหมายอย่างไรบ้าง สามารถอธิบาย ดังนี้

1.4.1 ความหมายของระบบอุปถัมภ์ ความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองไทย เป็นความสัมพันธ์เชิงผู้อุปถัมภ์ (patron & client relation) ระบบอุปถัมภ์ หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างคน 2 ฝ่าย ต่างสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่า จะใช้อำนาจและปัจจัยต่างๆ ให้ความคุ้มครองต่ออีกฝ่ายหนึ่งที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำกว่า ซึ่งฝ่ายหลังจะตอบแทนโดยการช่วยเหลือในเรื่องต่างๆ ไปและอุทิศตัวเพื่อรับใช้ผู้อุปถัมภ์

1.4.2 ความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

- 1) เป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่ตั้งอยู่บนความไม่เสมอภาคในฐานะทางสังคมของบุคคล
- 2) เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบบถาวร โดยผู้อุปถัมภ์มีพันธะหน้าที่ดูแลปกป้องคุ้มครองชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ใต้อุปถัมภ์ ในขณะที่ผู้ใต้อุปถัมภ์ก็มีพันธะหน้าที่ที่จะต้องเคารพเชื่อฟังรับใช้และให้ความจงรักภักดีแก่ผู้อุปถัมภ์
- 3) ผู้ใต้อุปถัมภ์ปราศจากซึ่งสิทธิเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ รวมทั้งสิทธิทางกฎหมาย

1.4.3 วัฒนธรรมทางการเมืองกับระบบอุปถัมภ์ วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นปัจจัยกำหนดลักษณะพฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล กลุ่มบุคคล วัฒนธรรมทางการเมืองของคนไทยแบบไพร่ฟ้า อำนาจนิยม ซึ่งเคยชินกับการรับอำมิสลินข้างในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ทำให้พฤติกรรมทางการเมืองของคนไทยขาดความเป็นอิสระ แต่สะท้อนสถานะของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เช่น นักการเมืองที่มาจาก การเลือกตั้งต้องมีความเกี่ยวพันกับพรรคการเมืองในฐานะศูนย์กลางของอำนาจรัฐ นักการเมืองจึงต้องพึ่งพิงหัวหน้าพรรคการเมืองและคณะผู้บริหารของพรรค รวมทั้งแกนนำของกลุ่มต่างๆ (factions) ภายในพรรคการเมืองในลักษณะแบบอุปถัมภ์หรือความอนุเคราะห์จากแกนนำกลุ่มในพรรคการเมือง

1.4.4 ระบบอุปถัมภ์ในระบบการเมืองไทย ระบบการเมืองไทยมักแสดงฐานะของบุคคลผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมสูง ความเป็นผู้อุปถัมภ์ ส่วนบุคคลที่มีฐานะ เป็นผู้ใต้อุปถัมภ์ก็มีฐานะทางสังคมเศรษฐกิจที่ด้อย บุคคลสองกลุ่มนี้ต่างมีความเกี่ยวพันประสานอ้อมชอมกัน โดยความยินยอมต่อกันแม้จะมีการเอาใจเอาเปรียบกันก็ได้เป็นประเด็นสำคัญมากนัก

ส่วนประกอบของสังคมที่มีความเกี่ยวพันกัน โดยไม่ได้กล่าวถึงการเอารัดเอาเปรียบกันและในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในระบบการเมืองไทยว่าผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง ข้าราชการระดับสูงต่างกำเนิดขึ้นและดำรงอยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ระบบอุปถัมภ์เป็นปรากฏการณ์ระบบการเมืองไทยที่ทุกคนยอมรับระบบอุปถัมภ์ว่า เป็นเรื่องปกติธรรมดาในสังคมการเมืองไทย

1.4.5 ความสำคัญในบุญคุณกับการเมืองไทยภายใต้ระบบอุปถัมภ์ ตามหลักศาสนาไม่ว่าจะเป็นชาวพุทธ คริสต์ อิสลาม บรรพบุรุษของคนไทยเหล่านี้มักเป็นผู้นับถือผีสง เทวดา ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมและศาสนาร่วมอบรมสั่งสอนให้ประชาชนมีความรู้สำนึกในบุญคุณของผู้อื่น ส่วนในทางการเมืองและการเลือกตั้งถึงแม้ว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งจะไม่จ่ายเงินซื้อเสียงให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยตรง แต่หากผู้สมัครรับเลือกตั้งดังกล่าวเคยช่วยเหลือด้านสังคม หรือช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งผู้มีสิทธิเลือกตั้งต้องมีความสำนึกในบุญคุณที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้กระทำไว้ ก็จะลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัคร บางครั้งญาติพี่น้องบางคนอาจรับเงินจากหัวหน้าคะแนนของผู้สมัครไว้แล้ว ด้วยความสำนึกในบุญคุณของญาติที่มาขอร้อง ให้ลงคะแนนเสียงให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนใดคนหนึ่ง การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็กระทำไปด้วยความสำนึกในบุญคุณนั้นๆ

ดังนั้นพฤติกรรมการณ์ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงเกิดขึ้นและเป็นไปภายใต้สำนึกในบุญคุณ การเมืองและการเลือกตั้งของไทยจึงอยู่ภายใต้ลักษณะของระบบอุปถัมภ์

อคิน ระพีพัฒน์ (อ้างใน กนก วงศ์ตระหง่าน มิติทางการเมืองในปรากฏการณ์ของสังคมไทย 2530:6-20) พิจารณาระบบความสัมพันธ์ทางสังคมและลักษณะโครงสร้างแบบอุปถัมภ์ในสังคมไทยโดยแยกประเด็น คือ

1) โครงสร้างทางสังคมไทยเป็นรูปแบบของความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ โดยเน้นความสัมพันธ์แบบนายกับบ่าวเจ้ากับไพร่ ในรูปของความสัมพันธ์ในการตอบแทนผลประโยชน์ ส่วนตัวเป็นจุดสำคัญ นั่นคือความใกล้ชิดและเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกัน ผู้อุปถัมภ์จะอยู่ในฐานะที่สูงกว่าผู้รับอุปถัมภ์ในเชิงสัมพันธ์ คุณสมบัติของผู้อุปถัมภ์ตั้งอยู่บนคุณสมบัติของความ เป็นนายที่มุ่งให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจเป็นสำคัญ

2) คุณค่าทางสังคมของคนไทย ตั้งอยู่บนคุณค่าของความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก ดังนั้นผู้อุปถัมภ์จึงมีคุณสมบัติเป็นไปตามความคาดหวังของผู้รับอุปถัมภ์ เช่น การให้ความช่วยเหลือ ความเป็นลูกพี่ เพื่อนที่ดี นักเลง ความเกรงใจ บุญคุณ ความเคารพอาวุโสและความใกล้ชิดและความมั่นคงปลอดภัย

แนวความคิดเรื่องระบบอุปถัมภ์จึง เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีฐานะต่างกัน ซึ่งต่างอยู่ในฐานะทางสังคมที่สูงกว่าและต่ำกว่า และเป็นความสัมพันธ์ที่นี้อาจจะเป็นความสัมพันธ์แบบต่อเนื่องและยาวนานก็ได้

ในกรณีของสังคมไทย ลักษณะเด่นของค่านิยมอันเป็นคุณลักษณะของคนไทยที่เป็นสังคมในระบบอุปถัมภ์ สามารถอธิบายได้ ดังนี้

1) การนับถือพุทธศาสนา คนไทยโดยทั่วไปดำเนินชีวิตตามหลักธรรมของพุทธศาสนาและตัวแทนของศาสดา อันได้แก่ พระสงฆ์ ศาสนาพุทธเป็นสิ่งที่บุคคลยึดเหนี่ยวเป็นแบบแผนในการปฏิบัติตนให้ดีงาม ดังนั้นในประเด็นทางการเมืองปรากฏมีการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือ เช่น ในการซื้อเสียงเลือกตั้ง อาจมีการใช้พระสงฆ์ซึ่งถือได้ว่ามีอิทธิพลต่อการประพฤติปฏิบัติของบุคคล เป็นห้วคะแนนให้กับคน ไม่โดยทางตรงก็เป็นทางอ้อม หรือแม้แต่คำสอนทางศาสนาก็มีผลส่งเสริมให้เกิดการซื้อเสียงเพิ่มมากขึ้นอันได้แก่ คำสอนเรื่องการพูดปด ความกตัญญู ฯลฯ

2) การให้ความสำคัญในเรื่องของเงิน จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนเงินตราเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต เงินกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด มีผลให้บุคคลพยายามต่อสู้เพื่อส่งเสริมฐานะตนให้มั่นคงโดยอาศัยวัตถุเป็นเครื่องมือ ในการซื้อเสียงเลือกตั้ง การใช้จ่ายเงินและการบริจาคเงินทำให้เกิด “ความดีและคุณธรรม” ในสายตาของชาวบ้านโดยทั่วไป โดยคุณสมบัติของผู้มั่งคั่งและมีทรัพย์สินมาก มีแนวโน้มที่จะใช้เงินให้กลายเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตนกับห้วคะแนน และห้วคะแนนใช้รูปแบบเดียวกันกับชาวบ้านแลกกับคะแนนเสียง ซึ่งถือได้ว่าเป็นการช่วยเหลือกัน ผู้วิจัยคิดว่า ประชาชนในชนบทยังมีอีกมากที่ให้ความสำคัญกับฐานะทางการเงินของบุคคลในสังคมหรือในหมู่บ้านของตน คนมีฐานะหรือคนมีเงินทำอะไรก็ดูดีไปหมด จัดงานอะไรถ้าเป็นคนมีฐานะหรือภาษาชาวบ้านว่า “คนรวย” จะมีคนไปร่วมงานมาก แต่ถ้างานคนจนแม้แต่งานสมรสหรืองานศพแทบจะไม่มีใครไปเลย ใ้ชของทำบุญก็เหมือนกัน คนรวยใ้ชของหลายร้อยหลายพันบาท คนจนใ้ชสิบบาทหรือยี่สิบบาท การให้ความสำคัญในเรื่องของเงินในช่วงการเลือกตั้งก็ยังเป็นปัญหาที่สำคัญของระบบการเลือกตั้งของไทยอยู่เสมอ

3) การยกย่องอำนาจและบุญวาสนาบารมี ในเรื่องอำนาจ คนไทยมีความผูกพันมาจากระบบศักดินา ถือว่าคนที่รับตำแหน่งหน้าที่สำคัญทางราชการเป็นผลมาจากบุญวาสนาบารมี ดังนั้นคนไทยจึงยอมรับอำนาจที่มาจากเบื้องบน และเห็นว่าเขาเป็นคนดี ในเรื่องการซื้อเสียงเลือกตั้งจะเป็นได้ว่านอกจากเขา ซึ่งเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องเป็นบุคคลที่มีเงินตรา ถ้ามีอำนาจมาก เช่นเคยเป็นข้าราชการ เป็นผู้ได้รับการยกย่องในสังคม ก็จะทำให้ประชาชนยอมคล้อยตามที่จะไปลงคะแนนเสียงตามที่เขาขอร้อง โดยอาจรับเงินเป็นค่าตอบแทนการเสียเวลา ฉะนั้นอำนาจหากผู้สมัครคนใดมีมากก็จะเป็นหลักประกันได้ว่า จะต้องมิพวักพอง

และบริวารมาก เวลาหาเสียงจะห้อมล้อมไปหน่วยบุคคลเหล่านี้ หากชาวบ้านเปลี่ยนแนวความคิดในเรื่องการยกย่องอำนาจได้ ผู้สมัครที่มีคุณธรรมจริยธรรม คงได้เข้ามาบริหารบ้านเมืองแทนพวกที่มีอำนาจ เหมือนกับที่เป็นอยู่ในขณะนี้คือพูดง่าย ๆ ชาวบ้านแทบจะไม่มีโอกาสในการบริหารบ้านเมืองเลย นอกจากจะคอยรับใช้ผู้มีอำนาจอย่างที่กล่าวมาข้างต้น

4) *การยึดถือความสำคัญของตัวบุคคล* ค่านิยมในส่วนนี้ สืบเนื่องมาจากความพร้อมในตัวบุคคลที่ได้รับความนิยมนั้นว่าเป็นผู้พร้อมทั้งการเงินและอำนาจ และบุคคลเหล่านี้มีความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือกันเป็นส่วนตัว มีความสำคัญในการประกอบกิจกรรมเกือบทุกประเภท และโดยลักษณะของคนไทยที่เห็นความสำคัญในแง่มนี่ เนื่องจากคนไทยเป็นผู้เล็งเห็นผลเลิศในทางปฏิบัติมากกว่าที่จะยึดมั่นในอุดมการณ์ กล่าวคือ จะสนใจกับสิ่งที่เป็นไปได้ในทางปฏิบัติ โดยปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมหรือสภาพความเป็นจริงได้ไม่ยาก โดยเฉพาะในเรื่องที่ตนได้ผลประโยชน์ เช่น การนิยมเข้าข้างผู้ชนะ ใครยึดอำนาจได้จะถือว่าเป็นฝ่ายถูก ในแง่ของการซื้อขายเสียงก็เช่นเดียวกัน

5) *การเคารพความเป็นอาวุโส* ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญที่คนโบราณสอนให้ยึดมั่น โดยให้เคารพผู้ใหญ่ เชื่อผู้ใหญ่ เพราะถือว่าผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน หรือมีประสบการณ์มากกว่า ส่วนมากผู้อาวุโสจะเป็นผู้ที่มีตำแหน่งสูงและอายุมาก ผู้น้อยโดยทั่วไปจะเกรงใจผู้ใหญ่และไม่กล้าแสดงความคิดเห็น มักมีพฤติกรรมคล้อยตาม ในการซื้อเสียงส่วนมากจะเป็นการรับเงินโดยเป็นอิทธิพลของผู้อาวุโสที่ให้ทำตาม ผ่านกระบวนการทางการเมืองที่สำคัญ นั่นคือ การอบรมกล่อมเกลางานการเมือง โดยผ่านตัวการที่สำคัญคือ ครอบครัว ทั้งที่ในปัจจุบันผู้ที่อายุน้อย อาจมีความรู้ความสามารถมากกว่าผู้อาวุโสบางคน ทั้งในเรื่องการศึกษา และประสบการณ์การทำงานด้านต่างๆ แต่ผู้อาวุโสยังมีบทบาทสำคัญในเรื่องต่างๆ อย่างมากในสังคมไทย

6) *การรักพวกพ้องและพรรคพวก* การรักพวกพ้องออกมาในรูปรักเพื่อนฝูง รักกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือพื้นเพเดียวกัน การรวมกลุ่มนี้ก่อให้เกิดการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของกลุ่ม โดยบุคคลในกลุ่มที่มีฐานะดีกว่า โดยลูกน้องหรือผู้มีฐานะด้อยกว่าจะตอบแทนด้วยการเผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณ ในการซื้อเสียงเลือกตั้งก็เช่นกัน ส่วนใหญ่จะเป็นการช่วยเหลือพรรคพวกมากกว่าจะเป็นการรับเงินโดยตรง ผู้ที่เป็นหัวหน้ากลุ่มหรือเป็นผู้มีอิทธิพลของกลุ่มอาจใช้ประเด็นนี้ปลุกจิตสำนึกให้คนรู้สึกว่าจะต้องช่วยเหลือเพราะเป็นพวกเดียวกัน

7) *การสำนึกในบุญคุณและการมีความกตัญญู* เป็นค่านิยมที่มีความสำคัญทุกสมัยโดยสถาบันต่าง ๆ ในการกล่อมเกลางาน จะถ่ายทอดคุณธรรมนี้ว่าเป็นสิ่งที่ควรจะมีในทุกคนทำให้บุคคลมีความคิดว่าต้องตอบแทนหรือช่วยเหลือผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็นครู อาจารย์หรือผู้มีพระคุณในทุก ๆ ด้าน ในเรื่องการซื้อเสียง ถ้าผู้มีพระคุณมาขอร้องและให้เงินตอบแทนก็จะทำให้

ผู้ที่เคยเป็นผู้ถูกช่วยเหลือคน จะใช้เป็นโอกาสตอบแทนบุญคุณได้ทางหนึ่ง สังคมไทยในเรื่องการสำนึกในบุญคุณและการมีความกตัญญูรู้คุณถือเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยผูกพันอยู่กับแนวคิดนี้ ยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้ แต่ถ้าเป็นการช่วยเหลือในทางที่ดี เป็นคุณแก่สังคมถือว่าเป็นเรื่องที่ถูกสมควรสนับสนุน แต่ถ้าผู้สมัครหรือหวัคະແນໃສ່โอกาสนี้เพื่อการช่วยเหลือในเรื่องการเลือกตั้งแล้วถือว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัวมากในสังคมการเมืองไทย

8) การเชื่อถือในเรื่องโชคชะตากรรม คนไทยโดยทั่วไปจะพอใจในสถานภาพที่ตนเป็นอยู่ ยอมรับในเรื่องโชคชะตาและเวรกรรม มีส่วนร่วมในเรื่องต่างๆ น้อย โดยเฉพาะในทางการเมือง เนื่องจากได้รับคำสั่งสอนว่า การเมืองเป็นเรื่องของหน่วยงานทางราชการ เป็นเรื่องของชนชั้นนำ และผู้มีฐานะ ด้วยเหตุนี้จึงมีผลทำให้คนไทยไม่ยินดียื่นร่ำกับเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้น และการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งก็จะไปเพราะถูกระดมจากผู้มีอิทธิพลหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวคิดเรื่องค่านิยมอื่นๆ ที่กล่าวมาแล้ว ถ้าความเชื่อในเรื่องโชคชะตากรรมของประชาชนยังเป็นแบบนี้ ก็จะเป็นผลดีกับผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งในเรื่องกาซื้อเสียงได้ต่อไป

กล่าวได้ว่า คุณลักษณะของคนไทยทั้ง 8 ประการ ในลักษณะที่เป็นระบบอุปถัมภ์ มีอิทธิพลส่งเสริมให้เกิดการเจริญเติบโตของการซื้อเสียงได้ในแง่มุมต่างๆ แม้แต่เรื่องการเลือกตั้งก็ตาม ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความเห็นว่า “ยังมีตัวอย่างระบบอุปถัมภ์ในเรื่องอาวุโสให้เห็นว่าถ้าอาวุโสหรือผู้ใหญ่บอกให้ผู้สมัครคนนั้นคนนี้ดี ผู้น้อยก็คล้อยตาม โดยการเลือกผู้สมัครตามที่อาวุโสแนะนำและยอมรับในอำนาจตามระบบอาวุโส” (วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวัน 2521:43) การกล่าวถึงระบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และค่านิยมของไทยก็เพื่อชี้ให้เห็นบทบาทของสังคมที่เอื้อต่อการซื้อเสียงเลือกตั้ง เพราะสังคมไทยมีกระบวนการอบรมสั่งสอนให้คนมีความผูกพันตั้งแต่ในระบบครอบครัว เครือญาติ เพื่อนร่วมงาน ระดับการบังคับบัญชา การมีอุปการคุณ การตอบแทนบุญคุณ การไม่เนรคุณ การมีความเกรงใจ การแบ่งปันผลประโยชน์ โดยความสัมพันธ์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่เป็นฝ่ายอุปถัมภ์คือผู้มีบุญคุณต่อคนอื่นในทุกระดับของสังคม มีความได้เปรียบในการดำเนินชีวิตรวมทั้งการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว เพราะผู้อุปถัมภ์จะสามารถเป็นผู้กำหนดให้ผู้ได้อุปถัมภ์กระทำการใดๆ ได้ตามความต้องการของตนและผู้ได้อุปถัมภ์หรือผู้คิดหนีบุญคุณมักจะยินดีรับใช้รอตอบสนองความต้องการอยู่แล้ว ทั้งนี้เพราะวิถีการดำรงชีวิต และวัฒนธรรมของคนไทยส่วนใหญ่เกิดจากมรดกทางประวัติศาสตร์โดยยึดถือกับการมีเจ้านายในทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน การที่ผู้มีอำนาจในองค์กรที่มีอำนาจในการบริหารจัดการ เช่น ด้านบุคลากร ด้านการบริการ ด้านกลไกของระบบราชการ เป็นต้น รวมถึงการมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีจะสามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงเป็นระบบอุปถัมภ์เพื่อหวังผลทางการเมืองได้ในทุกรูปแบบ

กล่าวโดยสรุป ระบบอุปถัมภ์กับการซื้อเสียงในเขตเทศบาลตำบลพบพระ จังหวัดตาก ตามความคิดของผู้วิจัย เห็นว่าลักษณะของระบบนี้มีให้เห็นบ่อยครั้งในการเลือกตั้งแต่ละครั้ง เพราะเป็นการเมืองในวงแคบที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างแน่นแฟ้น หากผู้สมัครรับเลือกตั้งมีคุณสมบัติเป็นผู้อุปถัมภ์ดังที่กล่าวมา ก็จะทำให้ผู้สมัครหรือผู้อุปถัมภ์เข้าสู่อำนาจหรือตำแหน่งทางการเมืองได้ไม่ยากนัก เพราะผู้อุปถัมภ์สามารถกำหนดให้ผู้ได้อุปถัมภ์ตอบสนองตนได้ ในการเลือกตั้ง การอุปถัมภ์เพื่อหวังผลทางการเมืองอาจจะทำกันได้ในหลายรูปแบบ เช่น การที่ผู้สมัครให้การช่วยเหลือบุคคลต่างๆ ในเขตเลือกตั้งทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม เมื่อถึงเวลาเลือกตั้งผู้ที่ได้รับการอุปถัมภ์เหล่านี้ก็จะไปลงคะแนนให้กับผู้สมัครคนนั้นเพื่อเป็นการตอบแทน เช่น ผู้สมัครเลือกตั้งเช่นสัญญาจะสร้างถนน สร้างระบบประปา และสามารถกระทำได้สำเร็จก็จะเป็นบุญคุณอย่างมากเมื่อถึงเวลาที่จะเลือกตั้งจึงต้องตอบแทน โดยการเลือกผู้สมัครที่ให้ ผลตอบแทนทำให้ได้รับความสะดวกสบาย ทั้งที่เป็นเพียงการบริหารจัดการในด้านงบประมาณของทางราชการ แต่ก็สามารถทำให้ผู้รับการอุปถัมภ์เหล่านั้นพอใจ หากการอุปถัมภ์เหล่านี้ยังไม่เกิดความเชื่อมั่นว่าจะชนะการเลือกตั้ง การสร้างระบบหัวคะแนนเตรียมการแจกเงินซื้อเสียงก็เป็นอีกวิธีการเพื่อให้ผลการเลือกตั้งเป็นไปตามที่ผู้อุปถัมภ์คาดหวัง เช่นกัน

1.5 งานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

อิสระ สุวรรณบล วิภา เรื่องสกุล และรูปนรรต วัฒนภรณ์ (2535) ได้ศึกษาในเรื่อง กลไกการเลือกตั้ง สรุปได้ว่า เงินยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้ได้รับการเลือกตั้ง โดยเงินส่วนใหญ่จะถูกใช้ในการซื้อคะแนนเสียงผ่านหัวคะแนนในรูปแบบที่แนบเนียนกว่าที่เป็นมา เจ้าหน้าที่ของรัฐยังมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้สมัครพรรคหนึ่งพรรคใดได้รับเลือกตั้งหลายๆ ทั้งๆที่พยายามทำตัวเป็นกลางทางการเมือง ส่วนการเลือกตั้งสกปรกมากขึ้นยังไม่มีคำตอบ แต่มีแนวโน้มที่จะใช้ทุกกลวิธีที่จะให้ได้รับชัยชนะการเลือกตั้ง และยังมีข้อเสนอแนะว่า ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการเลือกตั้งอย่างละเอียด เพราะการเลือกตั้งเป็นหัวใจของประชาธิปไตย เพื่อให้ได้มาซึ่งตัวแทนของปวงชนเข้ามาทำหน้าที่นิติบัญญัติและบริหารในระดับต่างๆ ควรมีการปรับปรุงกฎหมายการเลือกตั้ง ซึ่งจะต้องยืดหยุ่นฉับไว และสามารถบังคับใช้ได้อย่างเคร่งครัด ต้องมีการวิเคราะห์กรอบการเพื่อปรับปรุงให้เกิดประสิทธิภาพและยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นการรับส่งหีบบัตร ลักษณะหีบบัตร การทำรายชื่อผู้มีสิทธิ การกาเครื่องหมายในบัตร การตรวจรายชื่อผู้มีสิทธิ การนับคะแนน และการรวมคะแนน และมีข้อเสนอแนะว่าการซื้อเสียงยังอยู่คู่กับการเมืองไทยไปอีกนาน แต่ก็อาจแก้ไขได้ถ้าใช้มาตรการบางอย่าง เช่น ให้มีการเลือกตั้งระดับต่างๆบ่อยครั้งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกตั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นตามวาระ การให้ประชาชนมีส่วนร่วม

ในกระบวนการตัดสินใจนโยบายท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องปากเรื่องท้อง และคุณภาพชีวิตของตนทำให้ประชาชนมีความรู้สึกมีส่วนร่วมได้เสียกับการเลือกตั้ง

พิชาย รัตนดิลก ณ ภูเก็ต (2535) ได้ศึกษาถึง ระบบทุจริตเลือกตั้ง สรุปได้ว่าการเลือกตั้งในแต่ละครั้งมักมีเสียงสะท้อนออกมาเสมอว่ามีการซื้อ-ขายเสียง โดยเฉพาะการเลือกตั้งเมื่อ 22 มีนาคม 2535 เป็นที่รับรู้ในแวดวงสาธารณชนว่า เป็นการเลือกตั้งที่มีการซื้อ-ขายเสียงมากที่สุด จนทำให้การซื้อ-ขายเสียง ถูกสถาปนาขึ้นเป็นสถาบันและวัฒนธรรมทางการเมืองประเภทหนึ่งไปแล้ว ความเป็นสถาบันหมายถึง ลักษณะนามธรรมและรูปธรรมของสรรพสิ่งใดๆซึ่งมีโครงสร้างที่ชัดเจน ความเป็นระบบสูง มีความมั่นคงถาวร มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลเป็นจำนวนมาก และถูกยอมรับให้เป็นแบบแผนทางสังคม และผนวกกับความเป็นวัฒนธรรมเข้าไปด้วยแล้ว นั่นก็หมายความว่า การซื้อขายเสียง ได้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมการเมืองที่ได้รับการยอมรับและผนึกแน่นอยู่ในวิถีคิด (Way of Thinking) และวิถีชีวิต (Way of life) ของคนในสังคมไทย ดังนั้นเมื่อพูดถึงการเลือกตั้งก็มักจะคิดถึงการค้าขายเสียง ควบคู่กัน ไปเสมอ

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาอย่างเป็นระบบรอบด้านแล้ว การซื้อขายเสียง เป็นเพียงด้านหนึ่งของระบบการทุจริตเลือกตั้ง ซึ่งประกอบด้วย การทุจริตหาเสียง การทุจริตซื้อขายเสียง และการทุจริตลงคะแนนเสียง ทั้งสามประเภทมีแนวทางที่แตกต่าง

การทำความเข้าใจระบบทุจริตเลือกตั้งจำเป็นต้องใช้แนวคิดทฤษฎีระบบเป็นเครื่องมือเพื่อแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบหรือมิติต่างๆ ที่เป็นบ่อเกิดแห่งพฤติกรรมทุจริตนั้นๆ คำถามหลักของพฤติกรรมนี้คือ ใครทุจริต มีพื้นเพพื้นฐานอย่างไร ต้องการทุจริตทำไม ร่วมมือกับใคร จะทำการทุจริตที่ไหน เมื่อใด ด้วยกลไกและกรรมวิธีอย่างไร ภายใต้คำถามเหล่านี้ จึงจำแนกองค์ประกอบของระบบทุจริตออกเป็น 4 ด้านหรือ 4 มิติ คือ

1) มิติด้านผู้สมัคร ประกอบด้วยสถานภาพ บทบาท และความคาดหวังของผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งช่วยให้ได้คำตอบว่า ผู้สมัครที่ลงสมัครชิงตำแหน่งทางการเมืองนั้น มีความหวังและมีความต้องการอย่างไร เป็นคนพื้นเพแบบไหน และมีพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างไรซึ่งทำให้สามารถประเมินได้ว่าผู้สมัครจะประพฤติดีหรือไม่ประพฤติดูทุจริตในเรื่องการซื้อเสียงเลือกตั้ง

2) มิติด้านประชาชน เหตุที่นำมาเกี่ยวข้องเนื่องจากประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งคือประชาชนหรือห้วคณะแนวที่ร่วมมือทุจริตกับผู้สมัครในการซื้อเสียงโดยวิธีการใช้สิทธิของตน ดังนั้น ส่วนที่ว่าด้วย โครงสร้างชุมชน อำนาจการเป็นผู้นำและพฤติกรรมการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งของประชาชน จึงกลายเป็นองค์ประกอบหนึ่งของระบบทุจริตซื้อเสียงเลือกตั้ง ที่จะช่วย

ตอบคำถามว่า ชุมชนแบบไหน ผู้นำอย่างไร และชาวบ้านลักษณะใด จึงเข้ามามีส่วนร่วมในระบบ
ทุจริตเลือกตั้ง

3) *มิติด้านการรณรงค์* การรณรงค์หาเสียงเพื่อให้เกิดการคิดและตัดสินใจว่าควร
จะเลือกใครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของระบบการปกครอง โดยตัวแทน และผู้ที่ประสงค์
จะเป็นตัวแทนหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งก็มักจะต้องมีการวางแผนมีความรู้พอสมควรในส่วน
เป้าหมายในการเอาชนะการเลือกตั้ง ห่วงฤดูกาลหาเสียง ตลอดจนยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของการ
ปฏิบัติการรณรงค์ให้สอดคล้องกับห้วงเวลาหาเสียง และการกำหนดยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีที่ชาญ
ฉลาดเพื่อก้าวสู่ชัยชนะของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหลายย่อมช่วยตอบคำถามบางอย่างว่าทำไม
ผู้สมัครรับเลือกตั้งแต่ละคนจึงเน้นแนวทางการหาเสียงต่างกัน ทำไมบางคนเดินหรือพยายามเดิน
แนวทางสุจริตน้ำดีเป็นหลัก และทำไมผู้สมัครหลายคนจึงเดินด้านแนวทางทุจริตเป็นการเมือง
น้ำเน่าเป็นหลักเป็นต้น

4) *มิติด้านแนวทางทุจริต* แม้จะทราบโดยกว้างๆว่า พรรคการเมืองและ
นักการเมืองส่วนใหญ่มักจะมีแนวทางทุจริตกันอย่างไร แต่ยากที่จะทราบถึงกรรมวิธีต่างๆใน
รายละเอียดเพราะเรื่องนี้มีความซับซ้อน ซ่อนเร้นและลึกซึ้ง ดังนั้นจึงต้องมีการใช้กรอบการ
วิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยจำแนกแนวทางการทุจริตออกเป็น 3 แนวทาง คือ การทุจริตหาเสียง
การทุจริตซื้อขายเสียง และการทุจริตลงคะแนนเสียง ในมิตินี้จะตอบคำถามที่ว่า ผู้สมัครทำการ
ทุจริตในสามแนวทางนี้ ณ ขั้นตอนใด โดยใช้วิธีการอย่างไร และมีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกช่วยเหลือ
ให้เกิดการทุจริต

นอกจากองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านแล้ว การทำความเข้าใจระบบทุจริตเลือกตั้งให้
ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ละเอียดไม่ได้ที่จะต้องนำเอาบริบททางวัฒนธรรมการเมืองในภาพรวมเข้ามาเกี่ยวข้อง
เพราะเงื่อนไขดังกล่าวเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนส่งเสริมให้การทุจริตเลือกตั้งดำรงอยู่ และขยายตัว
วัฒนธรรมการเมืองดังกล่าวคือ วัฒนธรรมแบบอุปถัมภ์เชิงอำนาจนิยม ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรม
ทางการเมืองหลักที่ครอบงำระบบการเมืองไทยมาเป็นเวลานาน

2. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอพบพระ จังหวัดตาก

พบพระเดิมชื่อ “เพอะพะ” ซึ่งเป็นภาษากะเหรี่ยงหมายถึงเฉอะและเปียกชื้น เดิมเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก แต่เนื่องจาก อำเภอแม่สอด มีพื้นที่ในการปกครองกว้างขวางจึงเป็นอุปสรรคต่อการปกครองและดูแลทุกข์สุขของราษฎร และอีกประการหนึ่งระยะทางจากอำเภอแม่สอดถึงตำบลพบพระ ในสมัยก่อนมีระยะทางไกลและลำบากมาก ดังนั้นตั้งแต่ พ.ศ. 2506 เป็นต้นมา อำเภอพบพระ จึงได้ขออนุมัติจัดตั้งกิ่งอำเภอพบพระขึ้น แต่การดำเนินงานครั้งนั้นกระทรวงมหาดไทยไม่อนุมัติให้จัดตั้งเนื่องจากมีเขตการปกครองเพียง 2 ตำบลคือ ตำบลพบพระ และตำบลช่องแคบ

ต่อมาใน พ.ศ. 2513 อำเภอแม่สอดได้มีความจำเป็นในการจัดตั้ง กิ่งอำเภอ โดยขอให้เพิ่มเขตการปกครองอีก 1 ตำบล คือ ตำบลคีรีราษฎร์และหลังจากนั้นพื้นที่ในเขตตำบลพบพระและตำบลคีรีราษฎร์ ได้ถูกผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์แทรกซึม ราษฎรในตำบลพบพระจึงได้ทำการร้องเรียนให้รีบเร่งจัดตั้งกิ่งอำเภอขึ้น ทางอำเภอแม่สอดจึงได้รายงานขอให้จังหวัดพิจารณาเสนอขอจัดตั้ง กิ่งอำเภอพบพระไปยังกระทรวงมหาดไทยอีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2520 เป็นต้นมาได้มีเขตการปกครอง 3 ตำบลคือ ตำบลพบพระ ตำบลคีรีราษฎร์ ตำบลช่องแคบ จนกระทั่งประมาณเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ได้มีการจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 ตำบล คือ ตำบลวาลี้อยู่รวมเขตการปกครองเป็น 4 ตำบล

ต่อมาใน พ.ศ. 2530 กิ่งอำเภอพบพระได้รายงานให้จังหวัดพิจารณาเสนอขออนุญาตจากกิ่งอำเภอพบพระ เป็นอำเภอพบพระซึ่งคณะรัฐมนตรีได้อนุมัติ และได้ประกาศจัดตั้งเป็นอำเภอพบพระ อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน และใน พ.ศ. 2537 ได้มีการจัดตั้งตำบลขึ้นใหม่อีกหนึ่งตำบลคือ ตำบลรวมไทยพัฒนา ดังนั้นในปัจจุบันอำเภอพบพระ จึงมีเขตการปกครองรวม 5 ตำบล 54 หมู่บ้าน

สภาพทางภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศ อำเภอพบพระอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของจังหวัดตาก มีพื้นที่ประมาณ 1,006.542 ตารางกิโลเมตร หรือ 625,088 ไร่

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภออุ้มผาง และประเทศสหภาพเมียนมาร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอวังเจ้า จังหวัดตาก อำเภอคลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ประเทศสหภาพเมียนมาร์

ลักษณะภูมิประเทศ

อำเภอพบพระ มีลักษณะภูมิประเทศแบ่งออกเป็น 3 เขต คือ

1. เขตแนวเขาทางด้านตะวันตก และตอนใต้มีความสูงตั้งแต่ 250-550 เมตร เป็นต้นมาการกำเนิดของห้วยน้ำสำคัญคือ ห้วยแม่โกนเกน ห้วยพบพระ และแม่น้ำเมย ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากประเทศพม่า ไหลลงมารวมกับลำห้วยแม่กะลำที่บ้านมอร์เกอไทยเป็นลำน้ำเมยกั้นพรมแดนระหว่างไทย - พม่า ขึ้นไปทางเหนือ
2. เขตที่ราบสูงตอนกลาง มีความสูงตั้งแต่ 450-750 เมตร มีลักษณะเป็นที่ราบสูงมียอดคดอยู่ที่สำคัญคือ ยอดเขาเปาโล มีความลาดชันไม่มากนักทำให้สังเกตเห็นเป็นที่ราบสูงได้ชัดเจน
3. เขตเทือกเขาสูงทางด้านตะวันออก เป็นเทือกเขาสูงครอบคลุมเขตตำบลคีรีราษฎร์ มีทิวเขาดัดต่อกันเป็นแนว ระหว่างเทือกเขาตะนาวศรี เทือกเขาสูงสุดคือ คอยหลวง มีความสูงประมาณ 1,700 เมตร มีลักษณะเป็นต้นกำเนิดห้วยอุ้มเปี้ยม ห้วยน้ำเย็น คอยผาเกี้ยว เป็นต้นกำเนิดของ ห้วยนกแล ห้วยช่องแคบ และที่ราบสูงป่าคาเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยวาลัย

แหล่งท่องเที่ยว

พื้นที่อำเภอพบพระ มีความสมบูรณ์ทางด้านป่าไม้และทรัพยากรอันมีค่ามากมาย ความอุดมของแหล่งน้ำทำให้ อำเภอพบพระ มีน้ำตกสวยงาม ที่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลายที่ เช่น น้ำตกนางครวญ น้ำตกสายรุ้ง น้ำตกสายฟ้า บ่อน้ำร้อน อยู่ที่ตำบลพบพระ อำเภอพบพระ น้ำตกพาเจริญ น้ำตกป่าห้วย ถ้ำวงกต อยู่ที่ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ

ลักษณะภูมิอากาศ

อำเภอพบพระ มีอากาศค่อนข้างหนาวเย็น เพราะมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูง และเทือกเขาแบ่งลักษณะภูมิประเทศออกเป็น 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน ฤดูหนาว

การคมนาคม

เส้นทางคมนาคม ไปยังตำบลและหมู่บ้านในอำเภอพบพระ ส่วนใหญ่เป็น ถนนลาดยางมีถนนครบทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านในช่วงฤดูฝนไม่สามารถใช้ยานพาหนะสัญจรไปมาได้ สำหรับหมู่บ้านที่มีระยะห่างจากอำเภอพบพระมากที่สุด คือ หมู่บ้านอุ้มเปี้ยม หมู่ 1 ตำบลคีรีราษฎร์ มีระยะทางยาว ประมาณ 65 กิโลเมตร

ประชากร

ประชากรของอำเภอพบพระ ประกอบด้วยชาวไทยในพื้นที่ราบที่อยู่มาแต่ดั้งเดิม และชาวไทยพื้นราบที่อพยพมาจากจังหวัดอื่น ทั้งทางภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งชาวไทยภูเขาเผ่าต่างๆ ประกอบด้วย กะเหรี่ยง ม้ง อีโก้ ลีซอ มูเซอ และเข่า มีประชากรตามสถิติของสำนักงานทะเบียนอำเภอพบพระ เป็นชาย 25,760 คน หญิง 24,671 คน รวมทั้งสิ้น 50,431 คน

ผู้อพยพ ที่อาศัยอยู่ประจำพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านอุ้มเปี้ยม ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 โซน ประกอบด้วย โซน A เป็นผู้ลี้ภัยจากการสู้รบ ส่วนใหญ่ย้ายมาจากพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านห้วยกระโลก อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และแบ่งออกเป็น 7 กลุ่ม(หมู่) และโซน B เป็นผู้ลี้ภัยจากการสู้รบ ส่วนใหญ่ย้ายมาจากพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านมอเอร์ยาง อำเภอพบพระ จังหวัดตาก และแบ่งออกเป็น 8 กลุ่ม(หมู่) ซึ่งรวมผู้อพยพทั้งหมดประจำพื้นที่พักพิงชั่วคราวบ้านอุ้มเปี้ยม มีทั้งหมด 3,513 ครอบครัว เป็นชาย 9,763 คน เป็นหญิง 9,319 คน จำนวนคนรวม 19,082 คน

สถานภาพการปกครอง

อำเภอพบพระ แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 ตำบล 54 หมู่บ้าน มีการปกครองส่วนท้องถิ่น 1 แห่ง คือ เทศบาลตำบลพบพระ และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) 5 แห่ง คือ

1. องค์การบริหารส่วนตำบลพบพระ
2. องค์การบริหารส่วนตำบลวาลย์
3. องค์การบริหารส่วนตำบลช่องแคบ
4. องค์การบริหารส่วนตำบลรวมไทยพัฒนา
5. องค์การบริหารส่วนตำบลคีรีราษฎร์

เศรษฐกิจและการประกอบอาชีพ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของอำเภอพบพระ อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ด้านเกษตรกรรม มีพื้นที่ทางการเกษตรประมาณ 489,000 ไร่ พื้นที่เพาะปลูกมากที่สุด ได้แก่ ข้าวโพด ซึ่งมีพื้นที่ปลูกประมาณ 455,000 ไร่ คิดเป็น 93 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ การเกษตร รองลงมาได้แก่การปลูกข้าว มีพื้นที่ปลูกประมาณ 1,500 ไร่ คิดเป็น 3 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ยังมีการปลูกพืชผักต่างๆ เช่น ผักกาด กระเทียม ถั่วเหลือง ถั่วเขียว และดอกกุหลาบ รวมทั้งไม้ผลหลายชนิด ได้แก่ ส้มโอ ลำไย ลิ้นจี่ ส้มเขียวหวาน กระท้อน น้อยหน่า แดงแคน

ตาลูป และยังมีกรทดลองทำสวนผลไม้ที่น่าจะปลูกได้ เช่น องุ่น เงาะ และทุเรียน เป็นต้น ทางด้านตลาด สินค้าทางการเกษตรนั้นทางอำเภอได้ร่วมกับกองอำนาจการจัดที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินศิริราษฎร์ ได้จัดตั้งตลาดสินค้าทางการเกษตรขึ้นที่ ตำบลศิริราษฎร์ บริเวณหลัก กิโลเมตรที่ 44 (ถนนสายแม่สอด - อู่ผึ้ง) และได้จัดตั้งศูนย์บริการทางการเกษตรขึ้น บริเวณหลักกิโลเมตรที่ 29-30 หมู่ 7 ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ จังหวัดตาก ส่วนพืชผัก เช่น ผักกาด กะหล่ำ ถั่วลันเตา มะเขือ พริก ฯลฯ ก็จะมีพ่อค้านำไปจำหน่ายยังกรุงเทพและต่างจังหวัด วันละหลายพันต้น

ธนาคารและร้านทองในพื้นที่

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนร้านทอง ธนาคารและที่ตั้ง

ลำดับ	ธนาคาร/ร้านทอง	ที่อยู่
1	ธนาคารออมสินสาขาพบพระ	37 หมู่ 7 ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ
2	ธนาคารเกษตรและสหกรณ์ฯ(ชกส.)	หมู่ 1 ตำบลพบพระ อำเภอพบพระ
3	ห้างทองกรุงเทพ	211 หมู่ 7 ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ
4	ห้างทองเขาวราช	64/12 หมู่ 7 ตำบลช่องแคบ อำเภอพบพระ
5	ห้างทองรุ่งเรืองทรัพย์	133/1 หมู่ 1 ตำบลพบพระ อำเภอพบพระ

การเมืองและการเลือกตั้ง

ในด้านการเมือง อำเภอพบพระ จังหวัดตาก นับเป็นอำเภอที่มีผู้สมัคร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและบรรดาหัวหน้าคะแนนแข่งชิงคะแนนเสียงจากประชาชน โดยการใช้ระบบ หัวคะแนนเป็นฐานเสียงของตนเองในหมู่บ้าน ตำบลต่างๆ ทั้ง 5 ตำบล 54 หมู่บ้าน สถานการณ์ด้าน ความมั่นคงและปลอดภัย ความสงบเรียบร้อยของอำเภอพบพระ อยู่ติดกับประเทศเมียนมาร์ ทำให้ บางครั้งมีปัญหากระทบกระทั่งในเรื่องเขตแดน และการอพยพของบุคคลต่างด้าว สัญชาติพม่าที่ หลบหนีเข้ามาหางานทำ ในพื้นที่อำเภอพบพระ เป็นแรงงานรับจ้าง เช่นทำไร่ข้าวโพด กระจับปี่ ยากแก่การจับกุมของเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมืองหรือผู้สมัคร ส.ส. ได้ใช้การประชาสัมพันธ์หาเสียง โดยการนำปัญหาเกี่ยวกับการยังชีพของชาวบ้าน เช่น การออกเอกสารสิทธิในที่ดินทำกิน การหา เสียงในโครงการต่างๆของรัฐบาล เช่นกองทุนหมู่บ้าน เอส เอ็ม แอล (S.M.L) เป็นต้น

ตารางที่ 2.2 ผลการไปใช้สิทธิของประชาชนใน อำเภอพบพระ

ข้อมูลผู้สมัครและการ ลงคะแนน	พรรคการเมือง	คะแนน	ลำดับที่
ผู้สมัคร หมายเลข 4	ประชาธิปัตย์	40,374	1
ผู้สมัครหมายเลข 9	ไทยรักไทย	25,062	2
ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง		100,206	
คิดเป็นร้อยละ		76.21	
บัตรดี		65,436	
คิดเป็นร้อยละ		85.69	
บัตรเสีย		9,999	
คิดเป็นร้อยละ		13.09	
บัตรไม่ประสงค์ลงคะแนน		928	
คิดเป็นร้อยละ		1.22	

ข้อมูลจาก สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จังหวัดตาก

ตารางที่ 2.3 ผลการเลือกตั้งเทศบาลตำบลพบพระ เปรียบเทียบปี 2548 กับ ปี 2549

ประชากร	พ.ศ. 2548		พ.ศ. 2549	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ผู้มีสิทธิ	3,722	100	3,621	100
ไม่มาใช้สิทธิ	1,607	43.18	1,195	33
มาใช้สิทธิ	2,115	56.82	2,426	67
มาใช้สิทธิบัตรดี	2,020	95.51	2,351	96.91
มาใช้สิทธิบัตรเสีย	95	4.49	75	3.09

ข้อมูลจาก สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง จังหวัดตาก

ตารางที่ 2.4 หน่วยเลือกตั้ง คร่าวเรือน และผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ในเขตเทศบาลตำบลพพระ

หน่วยเลือกตั้ง	สถานที่เลือกตั้ง	จำนวนครัวเรือน	จำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
1	วัดพพระเหนือ	302	707
2	วัดพพระเหนือ	120	189
3	โรงเรียนพพระวิทยาคม	293	613
4	สำนักสงฆ์ทรายงาม	140	266
5	ธนาคารเพื่อการเกษตรฯ (ธกส.)	256	637
6	วัดพพระใต้	214	443
7	ที่ว่าการอำเภอพพระ	362	686
8	ที่ว่าการอำเภอพพระ	72	80
	รวม	1,759	3,621

หมายเหตุ: ข้อมูลจากสำนักงานเทศบาลตำบลพพระ เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2549

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องการศึกษาถึงรูปแบบและวิธีการซื้อเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ผ่านมา มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ในหลากหลายประเด็น เช่น การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้ง การใช้จ่ายเงินในการเลือกตั้ง ผลกระทบของการใช้จ่ายซื้อเสียง รูปแบบ และวิธีการซื้อเสียง ซึ่งผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยดังกล่าวของผู้วิจัยมานำเสนอ สรุปได้ ดังนี้

รูปนรงค์ พรหมอินทร์ (2544) ได้ศึกษาในเรื่อง กระบวนการเลือกตั้งและปัจจัย ในการตัดสินใจเลือกตั้งจังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 สรุปได้ว่า จังหวัดสุพรรณบุรี มีเขตปกครอง 10 อำเภอ แบ่งการเลือกตั้งออกเป็น 6 เขต มีจำนวนหน่วยเลือกตั้ง 1,077 หน่วย มีสถานเลือกตั้งกลาง 2 แห่ง คณะกรรมการเลือกตั้ง จำนวน 7 คน โดยแบ่งงานรับผิดชอบในแต่ละฝ่าย คือ ฝ่ายบริหารทั่วไป ฝ่ายจัดการเลือกตั้ง ฝ่ายสืบสวน ฝ่ายสอดส่อง การมีส่วนร่วมและการ ประชาสัมพันธ์ ในส่วนของสำนักงานจังหวัด มีการแบ่งงานออกเป็น 3 กลุ่มงาน คือ งานอำนวยความสะดวก งานจัดการเลือกตั้ง และงานสนับสนุนการเลือกตั้ง พื้นที่กรณีศึกษาคือ เขตพื้นที่เลือกตั้งที่ 5 มี อำเภอศรีประจันต์ อำเภอสามชุก และ อำเภอหนองหญ้าไซบางส่วน มีผู้สมัครจาก 6 พรรคการเมือง คือ พรรคชาติไทย พรรคไทยรักไทย พรรคประชาธิปัตย์ พรรคความหวังใหม่ พรรคประชากรไทย

และพรรคเสรีธรรม โดยผู้สมัครรับเลือกตั้งยังเป็นของพรรคชาติไทย ซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่เดิม แต่มีบัตรเสียในการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตในอัตราสูง ส่วนผลการนับคะแนนในแบบบัญชีรายชื่อ มีพรรคชาติไทย พรรคไทยรักไทยและพรรคประชาธิปัตย์ ได้คะแนนสูงสุดตามลำดับ สำหรับวิธีการหาเสียงมีการแข่งและไม่แข่งกับคณะกรรมการการเลือกตั้งอย่างไรก็ตามพรรคชาติไทยจะได้เปรียบในส่วนที่เป็นเจ้าของพื้นที่เดิมและมีผลงานที่เป็นรูปธรรมซึ่งเป็นคะแนนนิยมอยู่ในตัว ส่วนองค์กรเอกชน มี 7 องค์กร แบ่งความรับผิดชอบตามเขตการเลือกตั้ง แต่ไม่มีบทบาทในการทำงานมากนัก เนื่องจากผู้ปฏิบัติงานหลายคนมีความหวาดระแวงและเกรงกลัวอิทธิพลของนักการเมือง

สุจิต บุญบงการ (2534) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้เงินในการเลือกตั้ง โดยเฉพาะระบบห้วคะแนน ซึ่งได้ข้อมูลจากการทำวิจัยในเรื่องการเลือกตั้งซ่อมที่จังหวัดนครปฐม โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับห้วคะแนนในเขตเลือกตั้ง กล่าวคือ จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และผู้ที่กุมอำนาจทางเศรษฐกิจในจังหวัดนครปฐมเป็นผู้ที่กุมอำนาจทางการเมืองในจังหวัดโดยปริยาย ฐานะของการดำรงตำแหน่งของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สท.สจ. และ ส.ส. ตามลำดับ มีนัยสัมพันธ์กับฐานะอำนาจทางเศรษฐกิจ ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างผู้สมัครกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จึงน่าสนใจในแง่ที่ว่า ส.ส. ในจังหวัดนั้น 2-3 คน เป็นกำนัน และ สจ. สท. มาก่อน เป็นการสร้างรูปแบบให้เห็น ซึ่งเขาเหล่านี้จะมีผู้ใหญบ้านทีมของเขาสนับสนุนขึ้นเป็นกำนัน พอขึ้นเป็นกำนันก็จะมีทีมผู้ใหญบ้านและกำนันสนับสนุนให้เป็น สจ. ส.ส. เป็นการสนับสนุนกันเป็นขั้นๆ ดังนั้นจึงมีการเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกันระหว่าง ส.ส. สจ. สท. กำนันและผู้ใหญบ้าน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอ ในประเด็นเรื่องเงินกับห้วคะแนนนั้น เงินมีบทบาทและความจำเป็นสูงมากสำหรับการเป็นห้วคะแนนคือ มีลักษณะให้คล้ายๆกับจ้างวานถึงสินน้ำใจ ซึ่งการให้เงินจึงไม่ได้หมายถึงค่าใช้จ่ายแต่เพียงอย่างเดียว แต่คล้ายกับเป็นทั้งการจ้างวาน สินน้ำใจ สมนาคุณ และค่าตอบแทนพร้อมๆกันไปและ ยังกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของห้วคะแนนในจังหวัด อำเภอ หรือในตำบลพวกนี้อาจเป็นกำนัน ผู้ใหญบ้าน ซึ่งก็จะเป็นผู้มีนายหลายคนโดยปริยาย นายคนแรกคือ ส.ส. เชื่อม โยงทางการเมืองและเศรษฐกิจอยู่ นายคนที่สองคือ นายอำเภอซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรง

พงศธร จันทรแก้ว (2535) ได้ศึกษาถึง ผลกระทบของการใช้เงินซื้อเสียงต่อพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง:ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า กระบวนการซื้อเสียงเลือกตั้งอยู่บนพื้นฐานของระบบอุปถัมภ์ การซื้อเสียงจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับความเกรงใจของผู้ลงคะแนนเสียงที่มีต่อห้วคะแนน ซึ่งหมายความว่า การที่การซื้อเสียงมีขึ้นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อ คือห้วคะแนนกับผู้ขายคือ ผู้ลงคะแนนเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ โดยมีห้วคะแนนเป็นผู้อุปถัมภ์ (patron) และผู้ลงคะแนน เป็นผู้ใต้อุปถัมภ์ (client) ภายใต

ความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ผู้ลงคะแนนเกิดความเกรงใจหัวคะแนน นั่นคือ ผู้ลงคะแนนจะต้องมีค่านิยมหรือความเชื่อในเรื่องระบบอาวุโส อำนาจ บุญคุณ และความกตัญญูรู้คุณ เป็นประการสำคัญ

เศรษฐพร กุศรีพิทักษ์ (2533) ได้ศึกษารูปแบบและวิธีการซื้อเสียงเลือกตั้ง สรุปประเด็นได้ว่า ผู้ซื้อเสียงจะเป็นบุคคล 2 กลุ่มคือ หัวคะแนน ซึ่งมีอยู่หลายระดับ เช่น หัวคะแนนระดับอำเภอ หัวคะแนนระดับตำบล หัวคะแนนระดับหมู่บ้าน หัวคะแนนระดับคุ้มบ้าน และผู้จัดการหาเสียง หรือคนคุมคะแนนเสียงของผู้สมัคร สำหรับเป้าหมายในการซื้อเสียงจะเน้นที่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้ง และกลุ่มหัวคะแนนเลือกตั้งด้วย โดยใช้วิธีการซื้อเสียงในรูปแบบวิธีต่างๆ เช่น ซื้อโดยตรงจากผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ซื้อบัตรประชาชน ซื้อหน่วยเลือกตั้ง ซื้อหัวคะแนน ซื้อใจ(ให้เปล่า) ระยะเวลาการซื้อเสียงจะซื้อหรือให้เงิน 1 หรือ 2 วันก่อนวันเลือกตั้ง แต่การซื้อเสียงจะแบบให้เปล่ามักกระทำเป็นระยะเวลานานก่อนเลือกตั้ง ซึ่งคนที่ซื้อเสียงได้ผลต้องเป็นคนที่มีบารมีหรือต้องซื้อเป็น โดยจะต้องรู้ว่าซื้อจากใคร จะซื้อด้วยวิธีการอย่างไรและควรซื้อเมื่อใดบ้าง สำหรับประเด็นการซื้อเสียง เศรษฐพร ได้สรุปว่าอิทธิพลของความเกรงกลัวจึงทำให้หัวคะแนนและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ไม่กล้าที่จะบิดพลิ้ว แม้อาจจะไม่มีหลักประกันได้ทั้งหมด แต่ก็มีวิธีการที่สามารถตรวจสอบผลการซื้อเสียงได้ และยังคงได้ผลด้วยเหตุผล 3 ประการคือ ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีการศึกษาน้อย อิทธิพล และการหีบเบียดใกล้มือ ประเด็นกฎหมายเลือกตั้งถึงแม้จะมีบทลงโทษรุนแรง ทั้งผู้ซื้อเสียงเลือกตั้งและผู้ขายเสียงเลือกตั้ง จึงทำให้ขาดพยานบุคคลในการจะเอาผิดต่อผู้ฝ่าฝืนกฎหมายเลือกตั้ง ประกอบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีได้สนใจจะปฏิบัติหน้าที่ในการรักษากฎหมายอย่างเคร่งครัด จึงทำให้การซื้อเสียงเลือกตั้งยังคงมีอยู่ และแพร่เชื่อเป็นโรคระบาดในการเลือกตั้งทุกระดับ และยังเสนอแนะว่าประชาชนคนไทยผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหลาย เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องเริ่มดำเนินการเพื่อหาทางแก้ไข หาทางจำกัด และกำจัดการซื้อเสียงเลือกตั้งให้หมดไปเพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตย